

Halottlátás és angyalmágia két angol mágus tükrében

Jelige: Ametiszt

Kézirat lezárásának dátuma: 2022. 06. 20.

Tartalomjegyzék

TARTALOMJEGYZÉK	2
I. BEVEZETÉS	3
A MUNKA KOORDINÁTÁI	3
KÉRDÉSEK.....	4
FORRÁSDOTTÁSGOK.....	5
II. A KOR SZELLEMI KÖZEGE.....	6
OKKULT FILOZÓFIA	6
<i>Hermetizmus.....</i>	<i>6</i>
<i>Kereszténység.....</i>	<i>7</i>
<i>Kabbala .....</i>	<i>8</i>
<i>Mágia – divináció – nekromantia .....</i>	<i>10</i>
<i>Neoplatonizmus .....</i>	<i>13</i>
SZELLEMI ROKONOK.....	15
III. CURRICULUM VITAE.....	17
A TERMÉSZETFILOZÓFUS.....	17
A MÁGUS SZÜLETÉSE.....	24
IV. MÁGIKUS ÉS RITUÁLIS ESZKÖZÖK	29
KRISTÁLYGÖMBÖK, PECSÉTEK ÉS ASZTALOK – AVAGY A MODERN SZEÁNSZ ELŐFUTÁRAI	29
KÉT VILÁG KÖZÖTT – KRISTÁLYNÉZŐK.....	34
V. ÖSSZEGZÉS	35
VI. KÉP- ÉS TÁBLÁZATJEGYZÉK	37
VII. BIBLIOGRÁFIA.....	38

*„A tanulás megismerést eredményez, a megismerés szerelmet gerjeszt,
a szerelem hasonlóságot, a hasonlóság egyesülést, az egyesülés erényt,
az erény méltóságot, a méltóság hatalmat, s a hatalom által csodák tehetők.
Ez a tökéletes mágia egyetlen útja, mely isteni és egyúttal természetes.”*

Johannes Trithemius¹

I. Bevezetés

A munka koordinátái

Az emberi létezés misztérium, melyben megfoghatatlan és felfoghatatlan erők munkálkodnak. Ez mozgatja és készíti a kutatókat is arra, hogy megértsék és felfedezzék a világot. Mióta létezik civilizáció, azóta foglalkoztatja a társadalom megannyi rétegét a kérdéskör, hogy mi történik az emberrel a halála után, s hogy vajon létezik e természet felett álló.

Dolgozatom időben a 16. századot vizsgálja, szellemileg azonban a késő középkor-kora újkor határát, a reneszánsz utolsó korszakát. E határkor mezsgyéjén olyan mély változások mentek végbe, amelyek alapjaiban változtatták meg az ember világról, társadalomról, természetről és tudományról alkotott képét. Megannyi jelentős esemény történt, rengeteg tudományos forradalom, kulturális és vallási átalakulás: a reneszánsz és a humanizmus a virágkorát élte, a reformáció, majd a katolikus megújulás megindult, új földrészeket és útvonalakat fedeztek fel, és ettől a korszaktól beszélhetünk igazán természettudományról is. Kultúrtörténetet tekintve pedig különösen érkfeszítő, hogy a tudományos forradalom mellett virágzott a misztikus és okkult tudás iránt érdeklődés is.

Rengetegen ölt bele életeket abba, hogy be tudják bizonyítani vagy meg tudják ismerni a halál után létezőt, s a természet felett állót. E próbálkozások közé tartozik John Dee és Edward Kelley munkássága, mely az Erzsébet-kori Angliában próbál válaszolni ezekre a kérdésekre. Mind a ketten valamilyen szinten a reneszánsz ember két különböző típusát képviselik. John Dee a tanult tudós, alkimista, könyv- és kéziratgyűjtő, matematikus, csillagász és térképész. Rengeteg tudományágban képviselte magát, igazi reneszánsz polihisztor volt. Ugyanannyira érdekelte őt a tudomány, mint a misztika és a fehér mágia – s rájött, a kettő nem is különbözik

---

¹ Idézi: Szőnyi György Endre: "Exaltatio" és hatalom - Keresztény mágia és okkult szimbolizmus egy angol mágus műveiben. JATEPress. Szeged, 1998. 148.

annyira egymástól. Szoros kapcsolatot ápolt Erzsébet királynővel: koronázásának időpontját Dee jelölt ki és a királynő többször is meglátogatta mortlake-i otthonában.² Kiterjedt szellemi és diplomáciai kapcsolatokat ápolt Európával és a Habsburg Birodalommal is. A másik véglet Edward Kelley, akinek az élete oly homályos, mint tudása. A ködből előtűnő mágus és médium, aki képességei révén tett szert befolyásos kapcsolatokra angliai és európai udvarokban. Feltételezett természetfeletti-médiumi képessége és különböző mágikus eszközök segítségével lehetővé tette kommunikációját egy másik világgal. A források utalnak arra, hogy a mágia egy fekete aspektusát, a nekromatiát üzte, emiatt voltak ellentétei a környezetével.³ Hiába, hogy rengeteg kétes információ és gyanús vád lengte körül személyét, s olykor személyes összetűzéseik is voltak, Dee valamiért évtizedekig ragaszkodott hozzá.

Dolgozatom tárgyát azért képezi e két misztikus tudós, mert közép-európai kapcsolataik révén többször megfordultak hazánk területén is. Magyarországon a történelmi helyzet nem szolgált táptalajul effajta tudományok mélyebb meggyökerezésének, de akadtak olyan nemesek, urak, akiket hatalmába kerített a mágia ködös essenciája. Ilyen volt például, Laszki Albert, Báthori István, vagy a titokzatos antwerpeni magyar úr, akit Dee megbízott egy igen ritka és különleges Trithemius-kézirat másolatával.⁴ A két angol érdekes személyisége, életútja, tevékenysége és a jövőre gyakorolt hatásuk okot ad vizsgálatukra.

Kérdések

A későbbiekben Dee biográfiáját bemutatva látni fogjuk, hogy az egyetemi természettudóstól jutott el a mágus archetípusáig, élete egy sajátos ívet írt le a tudományos-racionális világlátástól a misztikus felé. Kiábrándultsága vezetett idáig: sosem tudta elérni áhított célját – a teljes anyagi függetlenséget és tudományos elismerést. Így egyre jobban elmerült a múlt és a jövő kutatásában, különböző divinációs módszerekben, főképp az angyalidézésben.

Felmerül a kérdés, hogy Dee, a neves természetfilozófus, miért fordított hátat a tudományos szemléletének, a realitásnak és fókuszát miért helyezi a természetfelettre. Miért éppen az angyalidézésben és a halottlátásban találta meg a számára kielégítő tevékenységet? Mi volt a célja ezzel? A médiumok milyen szerepet játszottak Dee életében? Hogyan zajlott és mit használtak egy ilyen szeánsz során? Az általam vizsgált tudós-médium párosra milyen

---

² Edward Fenton: *The Diaries of John Dee*. Day Books. Oxfordshire, 1998. 10–11.

³ Fenton. 70.

⁴ Szőnyi. 64–69.

középkori okkultisták hatottak a legjobban? Ahhoz, hogy a feltett kérdéseimre választ kapjak, először megpróbálom összefoglalni, mit is jelent a késő reneszánsz korában az okkult filozófia – aminek szinte minden aspektusa megjelenik Dee és Kelley tevékenységeibe is.

Forrásadottságok

John Dee grafomániájának köszönhetően számos korabeli forrás állt rendelkezésemre. A különböző entitásokkal való társalgásokat gondosan lejegyezte, több, külön erre a célra szánt írásba foglalta, ezeket én a továbbiakban spiritiszta naplóknak nevezem.⁵ Ezek ma is hozzáférhetőek, a Bodleian Library és a British Library kéziratgyűjteményeiben.

Dolgozatomban Dee spirituális naplói közül a *Sloane 3188* számú kéziratot vizsgálom, mely a 4r jelölésű fóliótól a 108r jelölésű fólióig tartalmazza Dee konzultációit az angyalokkal. Ez öt könyvből áll: *Mysterium Liber Primus, Secundus, Tertius, Quartus, Quintus*, bejegyzései 1581. december 22. és 1583. május 20. közötti időből származnak. Ha összevetjük a legelső a legutolsó naplóbejegyzéseket, megfigyelhető, hogy Dee következetesen és precízen, teljesen racionálisan és logikusan járt el a leírásában. A gondosan lejegyzett szeánszok szerkezetileg is egyeznek: először egy leíró jegyzetben állítja be a jelenetet, jelöli a helyét, pontos idejét, feltünteti a kristálynéző személyét. Rengeteg kidolgozott ábra és rajz szerepel a lapokon. A párbeszédnek szereplőinek jelölése konzekvens, rövidítésekkel oldja meg: mindig feltünteti az angyali, vagy szellemi neveket (például *Annael* angyalt „An” rövidítéssel jelöli⁶), önmagára személyes szimbólumával, deltával utal és legfontosabb kristálynézőjére, Edward Kelleyre először E.T-ként, később – 1582 novemberétől – E.K.-ként hivatkozik. Józan pontossággal írta le a médiumai által közvetített beszélgetéseket. Vannak feltételezések, miszerint Dee pszichésen beszámíthatatlan volt és ez lehetett az oka, amiért a mágia felé fordult. Azonban az előbb felsorolt tények is arra engednek következtetni, hogy a Doktor a feltételezések ellenére nem veszíthette el racionalitását, pszichés problémával sem rendelkezhetett, azonban az vitathatatlan, hogy a realitástól elfordult.

Mivel Dee viszonylag termékenyen lejegyezte élete részleteit, személyes eseménynaplóit is alapul veszem. Mindezeket Edward Fenton dolgozta fel és öltötte modern, mindenki számára olvasható formába, forrásként ezt a modern átiratot is használom.⁷ Ezeken

---

⁵ London, British Library, MS Sloane 3188.

⁶ MS Sloane 3188. f.8r.

⁷ Edward Fenton: *The Diaries of John Dee*. Day Books. Oxfordshire, 1998.

felül a modern kori Dee kutatók és reneszánsz kutatók tudományos értekezésére támaszkodnom még: ilyen, a reneszánsz okkult filozófiát tanulmányozó Francis Yates, vagy az angol Deborah Harkness és Benjamin Woolley és a témában kiemelkedő és elismert magyar kutató, Szőnyi György Endre.

II. A kor szellemi közege

Okkult filozófia

A reneszánsz komplex eszme- és kultúrtörténettel rendelkezik, melyben főszerepet játszik a mágia. Ahhoz, hogy élesebb képet kapjunk, milyen szellemi közegben tevékenykedhetett Dee és Kelley és fő tevékenységük miért az angyalmágia volt, megvizsgálom a kor okkult filozófiáját. Joseph Leon Blau meghatározása az okkultizmusra, mellyel egyetértek: „Az okkult megfogalmazás bármely vallásban kialakulhat; legjobban annak a hagyománynak a túlzott hangsúlyozásával való torzulásként írható le, amelyen belül keletkezett. Így, bár az okkultizmus nem ortodox, ritkán eretnek; inkább hangoztatja, semmint megkérdőjelezi annak a vallásnak az alapelveit, amelyik szülte.”⁸

Hermetizmus

A 20. században Frances Yates kidolgozta tézisé, melyben a kor okkult filozófiáját „hermetikus-kabbalistának” definiálja. Mint, ahogy neve is mutatja ez egy több komponensből álló szemlélet, mely szerint a reneszánsz okkult filozófiájába beletartozott a hermetika, a keresztényesített zsidó kabbala és a neoplatonizmus. E szemlélet első szegmense a hermetika. „A hermetikus művészet egyszerre vallás, filozófia és természettudomány. Mint vallás, ez az ősi mágusok és minden korszak beavatottjának vallása, mint filozófia, alapjai megtalálhatóak az alexandriai iskola és Püthagorasz elméleteiben, mint tudomány, módszereit Paracelsustól, Nicholas Flameltől és Raimundus Lullustól kell megtanulni. A tudomány csak azok számára valóságos, akik a filozófiát és a vallást egyaránt elismerik és megértik”.⁹

Talán a 16. század volt az utolsó korszak, amikor az alkímia, s vele kapcsolatban álló filozófiai tanok csúcspontra juthattak. Ezután már a racionalizmus és humanizmus oly mértékben vette át a szerepet, hogy mindenféle spirituális és intuitív szemlélet nevetségesnek

---

⁸ Joseph Leon Blau: The Christian Interpretation of the Cabala in the Renaissance. Columbia University Press. New York, 1944. 2.

⁹ G. R. S. Mead: Corpus Hermeticum - Hermész Triszmegisztosz. Hermit Könyvkiadó. Miskolc, 2017.

hatott és leredukálódott. A reneszánszban újraértelmezték a klasszikus latin és görög szerzők műveit. Emiatt rengeteg rég elveszettnek hitt irat került elő, vagy került más megvilágításba, s ezekből kifolyólag temérdek könyvtár alakult, a könyvgyűjtés, majd a nyomtatás virágozni kezdett. A Yates-tézis szerint a reneszánszban a hermetizmust Marsilio Ficino¹⁰ (1433–1499) élesztett újjá. Ő volt az, aki 1471-ben Cosimo de' Medici herceg megbízásából lefordította a *Corpus Hermeticumot*, Hermész Trismegisztosz művét.¹¹ Emiatt a középkori ember megismerkedhetett a hermetikus tanokkal. A hermetikának nincs szabályos körvonala, beletartozik a misztikus filozófia, mitológia, csillagászat, tartalmaz orvosi tanításokat és természetfeletti hatalmakkal való kapcsolatra tanító iratokat. E gnózisokat – az okkultista bölcsességeket, asztrológiát, az alkímiát – Hermész Trismegisztosztól eredeztetik. Neve egyet jelentett a „*Bölcsesség Forrásával*”. Nevének első része a görög Hermészre utal, a tudományok, kereskedelem istenére, az istenek hírnökére. A római mitológia Merkúriusz néven tiszteli, az ókori Mezopotámiában Nabu¹² isten volt, az egyiptomiak több évszázadon át nagyra becsülték emlékét, egyik legfontosabb és legmisztikusabb istenükké emelték Thot néven, aki a bölcsesség és a tudományok istene. Bár a hermetikai tradíció Hermészről kapta a nevét, mégis visszavezethető Thot istenséghez és ahhoz az Egyiptomhoz, ahol a mágia egyetemes tudománnyá minősült. A „*Trismegisztosz*” háromszor legnagyobbat vagy magasztosabbat jelent. Ez komoly hermetikai tanokra is utal, mely a reneszánsz talajába mélyen beszivárgott. Számmisztikai jelentőségű és az embert három aspektusra bontja: test-lélek-szellem és háromszoros értelemben abszolút magasztosnak vallja, mégpedig: vallásos, tudományos, művészi. A hermetikával és a hermetikus alkímiával ezt az isteni emberré válást szándékozták elérni az ezzel foglalkozók, hogy az ember közeledjen a mennyei emberré válás felé, Istenbe olvadjon, vagyis, ahogy Szőnyi fogalmaz tanulmányában: elérje az *exaltatiót*.¹³

Kereszténység

Ez a hármasság a keresztény hagyományban is megjelent. Egy, a már középkorra is visszavezethető metafora terjedt el a kora újkor hitrendszerében, miszerint Isten a teremtés három aspektusán keresztül fejezte ki akaratát. Ennek a három teremtő erőnek, három megnyilvánulása volt, amelyet gyakran „*könyveknek*” neveztek, s úgy vélték, ezek

---

¹⁰ Életéről, műveiről ld. bővebben: Britannica Encyclopedia: Marsilio Ficino.
<https://www.britannica.com/biography/Marsilio-Ficino> (2022. 04. 01.)

¹¹ Frances Yates: The Occult Philosophy in the Elizabethan Age. Taylor & Francis e-Library, 2004. 19–27.

¹² Francesco Pomponio: Nabû. In: Reallexikon der Assyriologie und vorderasiatischen Archäologie. Nab - Nuzi. 9. Berlin, 1998-2001. 16–24. <https://publikationen.baw.de/de/025849083>

¹³ Szőnyi. 25–28.

tanulmányozásával megérthetik a teremtet világot és az isteni erő működését. Egyik az *Emberi Lélek Könyve*, melyen keresztül el lehetett érni az üdvösséget és ez az, amit az utolsó ítéletkor felolvasnak. A következő *Isten Bölcsességének Könyve*, a *Szentírás Könyve*, vagyis a *Biblia*. Az utolsó a *Természet Könyve*, mely a teremtet világ – a legapróbb élőlénytől a csillagokig – felépítését és működését igyekezik feltárni.¹⁴ Ez a hagyomány keresztényi köntösbe próbálja a világot értelmezni, elgondolását viszont analógiába lehet állítani az előzőleg felvázolt hermetikai aspektusokkal: művészi-szellemi, mint a *Lélek Könyve*, vallásos-lelki, mint a *Szentírás Könyve* és tudományos-testi, mint a *Természet Könyve*. Dee és számos korabeli természetfilozófus az utóbbi két könyv szövegeit mélyrehatóan tanulmányozták és eszmerendszerükbe szilárdan beágyazták. Dee életének első felében a *Természet Könyvére* – vagyis a természetfilozófiára helyezte a hangsúlyt, majd később, ebből kiábrándulva ismét könyvtára felé fordult, de ekkor a bölcsesség megszerzéséhez a számára járatlan utat választotta, mégpedig a mágiát.

Már a Bibliában is, Jákob lajtorjájának történetében¹⁵ találhatunk leírást arról, hogy kommunikáció – sőt párbeszéd – alakulhat ki égi-isteni és földi-emberi között. Dee és sok elődje is tehát lényegében azt kereste, hogyan lehet felmenni a „*Jákob-létrán*”, hogy megismerje a kozmosz titkait, majd leereszkedjen és megossza ezt az információt a lenti világgal¹⁶. Ez az intellektuális cél idézte elő azt a mozgalmat, melyben kísérletet tettek egy univerzális tudományág létrehozására. Erre azért volt szükség, mert a tudományágak egy bizonyos területre összpontosultak – például matematika, fizika, kozmológia stb. Ezen résztudások szinkronban hozására szánták azt az egységes, egyesített, egyetemes tudományágot, mellyel leküzdhető a tökéletes égi és tökéletlen földi világ közötti híd – ez esetben létra.¹⁷ Emiatt Dee pedig vallási szövegekre támaszkodott, hogy megkönnyítse az Istennel és angyalaival való kommunikációt.

Kabbala

Ehhez az újjáélesztett hermetizmushoz és keresztény szemlélethez adódott hozzá a zsidó kabbala krisztianizált formáját. A kabbala szó szerinti jelentése hagyomány, s míg a hermetikai

---

¹⁴ Deborah E. Harkness: *John Dee's Conversations with Angels. Cabala, Alchemy, and the End of Nature*. Cambridge University Press. New York, 1999. 64–67.

¹⁵ Ter. 28,10–12.

¹⁶ Harkness. 60.

¹⁷ Harkness. 62–63.

tanokat Hermész Triszmegisztosztól származtatták, a kabbala Mózes második, titkos kinyilatkoztatásán alapszik.

A középkorban, a zsidók Spanyolországból való 1492-es kiűzése után terjedt át Európa belsejébe és Angliába, VII. Henrik uralkodása alatt. A keresztény kabbala megalkotója Pico della Mirandola¹⁸ (1463–1494) Firenzében, nem sokkal a kiűzés előtt ismerkedett meg a kabbalával spanyol zsidókon keresztül.¹⁹

A középkori kabbalának számos elődje volt, mind zsidó és mind nem-zsidó oldalról. Gershom Scholem a középkori zsidó kabbala lényeges elődjének tekinti a gnosztikusokat.²⁰ A zsidó hagyományon belül három fő doktrína kapott okkult hangsúlyt. Az első, a legfontosabb Isten transzcendenciájának és immanenciájának kérdése. A kabbalizmus meghatározásának második alapeleme a Szentírás szó szerinti ihletésének tana, harmadik pedig az emberiség megváltása a Messiáson, Dávid fián keresztül.²¹

A *Széfer Jerica*, a legkorábbi ezoterikus zsidó irodalom könyvében írja: „Isten minden létező és eljövendő dologok lelkét a huszonkét betű által teremtette: formával, alakkal ruházta fel és a lehető legkülönbözőbb módokon párosította őket. Ugyan ezekre alapította a Szentek Szentje – áldott legyen – fenséges és kimondhatatlan nevét.”²²

Tehát Isten betűkből teremtette a mindenséget és azt a tíz szférát, melyek a világ alapját képezik. Ezek Isten emanációi, melyek Isten tíz nevével azonosak²³. E tanítás a kabbalisztikus gondolkodás központi elemévé vált, mellyel egyfajta utat mutatnak az embertől Istenig. Ezek a szférák, amelyeket gyakran mitikus metaforák segítségével írnak le, és amelyek az isteni birodalom egyfajta misztikus topográfiájaként szolgálnak, önmagukban nem más, mint Isten teremtő erejének kinyilatkoztatásának szakaszai. Ezekhez a szférákhoz Pico hozzárendel bolygókat, elemeket, erényeket.²⁴ A kabbalán belül is kiemelkedő helyet foglalt el az angyalkultusz, ugyanis a szférák minden szintjéhez egy arkangyalt társítanak, aki felügyeli annak a szintű világnak a zavartalan működését. Ahogy Fónagy fogalmazta meg, „a betű

---

¹⁸ Életéről, műveiről ld. bővebben: Stanford Encyclopedia of Philosophy: Giovanni Pico della Mirandola <https://plato.stanford.edu/entries/pico-della-mirandola/> (2022. 04. 11.)

¹⁹ Yates. 2–20.

²⁰ Gershom Scholem: Major Trends In Jewish Mysticism. Schocken Books. New York, 1995. 40–79.

²¹ Blau. 2.

²² Idézi: Fónagy Iván: A mágia és a titkos tudományok története. Bibliotheca. Budapest, 1943. 301.

²³ Fónagy. 301.

²⁴ Yates. 24.

csodálatos hatalom: gonosz varázslatokat hárít el, démonokat győz le és angyalokat hív. A betűn keresztül érhetjük el Isten világát és annak megismerését”.²⁵

Mágia – divináció – nekromantia

Mirandola keresztény szűrőn át interpretálta ezt a tudást, s egy olyan rendszert alkotott, ami magába foglalja a zsidó kabbala alapvető technikáit, a keresztény vallási hagyományokat, ehhez Ficino adta hozzá a hermetikus tanokat, így megteremtették a reneszánsz mágia egy sajátos rendszerét.

A *mágia* szó eredetileg a perzsa varázsló papok, a mágusok tudományát takarta²⁶. Szőnyi megfogalmazása szerint „a mágia olyan emberi cselekvésforma, mely az okkult tudás segítségével az emberi szellemet kapcsolatba hozza a természetfölöttivel, s így az ember akaratát érvényesítheti a szellemvilágban.”²⁷

Akárcsak világunk, a mágia is már létezése óta duális: több szempontrendszer szerint is fel lehet osztani. Alapvetően megkülönböztetünk fekete és fehér mágiát. A fehér mágia, vagy, ahogy görögök hívták – *theurgia*, „isteni munka”, mely összeegyeztethető a vallással, egy olyan jó indulatú cselekedet, mely nem mások kárára alkalmazza a mágikus praktikákat. Ebbe tartozik bele a Ficino által is gyakorolt, teljesen teológiai alapú mágia is és az angyalmágia is.²⁸

Ezzel ellentétben a fekete mágia körébe olyan rontó varázslatok tartoznak, mellyel mások rovására rosszindulatú cselekedetek tehetők. Ezek a szentségtörő praktikák mindegyik korban tiltottak és üldözöttek voltak. Eretnekségnek számítottak, mert alkalmazói a Sátánnal kötöttek megállapodást. Ilyennek számított a *nekromantia*, melynek eredeti célja, hogy egy halott ember szellemén keresztül kifürkésszék a jövőt, azaz a divináció, vagyis jövőmondás egyik fajtája. Ez a módszer azért elítélendő, mert a jövő kifürkészésére e technikát használó látnok olyan tudást használ, „amelyek a mindennapi halandó elől rejtve vannak, és amelyek kizárólag Isten számára adóttak”.²⁹ Tehát démoni segítséggel – és megtévesztéssel – jut isteni képességekhez. A terminusa is ezt mutatja, ugyanis a *nekros* (halott) és a *manteia* (jövőmondás) szavakból tevődik össze.³⁰ A halottidézésről és a holttal való

---

²⁵ Fónagy. 302.

²⁶ Szőnyi. 95.

²⁷ Szőnyi. 13.

²⁸ Szőnyi. 133.

²⁹ Láng Benedek: Mágia a középkorban. Typotex. Budapest, 2007. 83–84.

³⁰ Láng. 19–21.

kommunikációról már a *Gilgames-eposzokban* is olvashatunk, mikor Gilgames a tizenkettedik táblán a mágia erejét használja ahhoz, hogy Enkidut az alvilágból megidézzék.³¹

E heterodox vonulatba olyan szerzők tartoztak – pontosabban vádolták őket ezzel, mint Johannes Trithemius³² (1462–1516) vagy Heinrich Cornelius Agrippa³³ (1486–1535). Utóbbi, *De occulta Philosophiájában* – mely Dee tevékenységére igen nagy hatást gyakorolt – három fő ágat adta meg a mágianak. Három könyvből álló művét, erre a három mágiatípusra építette:³⁴ első a természeti mágia, mely az elemi világ okkult tulajdonságaival foglalkozott; ezt követi az égi mágia, ez égi hatásokkal, asztrológiával, matematikával foglalkozik; majd a rituális mágia, mely a démonokat és szellemeket használja a mágikus cél eléréséhez.³⁵

A halottidézésnek két változatát adta meg: *nekyomantia*, amikor a halott teste fizikailag elevenedik meg, s ennek vérre van szüksége a fennmaradáshoz. A másik a *skiomantia*, amikor a halottnak csak az árnyképe jelenik meg.³⁶ Minden esetben meggyilkolt, helytelenül eltemetett, vagy el nem temetett tetem részeit kell felhasználni egy halottfeltámasztáshoz, ugyanis ezek vonzzák a démoni erőket, amelyek közreműködésével végrehajtható e művelet. A mágus démon segítségével tudja a halott lelket visszajuttatni porhüvelyébe – itt kitér arra, hogy a démonok is így tudnak beleköltözni egy emberi testbe. Ez vitathatatlanul a fekete mágia perifériájába tartozik, Agrippa azonban megpróbálja a legmagasabb rendű fehér mágiához magasztalni a nekromantiát, szerinte ez egy Istentől eredeztethető képesség, az *exaltáció* egy formája³⁷, ugyanis „csak az művelheti, akinek Isten e képességet át akarja adni.”³⁸

Van hasonlóság az angyalmágia és a nekromantia között, mindkettőnél a jövő kifürkészése és az egyetemes tudás megszerzése miatt lépnek kapcsolatba a természetfeletti tagjaival. Alapvető különbség, hogy előbbi fehér mágianak számít, mert nem ártó szándék

---

³¹ Gilgames. Tertia. Budapest, 2004. 72–74.

³² Életéről, műveiről ld. bővebben: Nejeschleba, T. (2017). Trithemius, Johannes. In: Sgarbi, M. (szerk.) *Encyclopedia of Renaissance Philosophy*. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-02848-4_570-1 (2022. 04. 10.)

³³ Életéről, műveiről ld. bővebben: *Stanford Encyclopedia of Philosophy*: Heinrich Cornelius Agrippa von Nettesheim. <https://plato.stanford.edu/entries/agrippa-nettesheim/> (2022. 04. 10.)

³⁴ Heinrich Cornelius Agrippa: *De occulta Philosophia* – Titkos Bölcsélet. ford.: Magyar László András. Holnap Kiadó. Budapest, 1990. 20. „E három könyvben a világ rendszerét és folyamatát igyekszem ismertetni: az első könyv a természetes, a második az égi, a harmadik pedig a szertartási mágiát tartalmazza majd.”

³⁵ Keith Thomas: *Religion and the Decline of Magic*. Penguin Books. London, 1971. 265. Idézi: Szőnyi. 149.

³⁶ Agrippa. 156–157.

³⁷ Szőnyi. 156.

³⁸ Agrippa. 158.

vezérli a cselekvést és nem alsóbb, hanem felsőbbrendű, Istenhez közelebb álló lényektől próbálják ezt az prognózist elérni. Tehát végső soron a mágia egyik legfőbb célja „az ember egyesülése Istennel”³⁹ és a természet titkainak kifürkészése Isten segítségével és végső soron Isten dicsőségére.⁴⁰

Hiába e tiszta cél, s hiába tartották magukat a reneszánsz mágusok fehér mágusoknak⁴¹ a történelem bármely korszakában felmerült a gyanú az ezzel foglalkozók ellen: az előzőekben és következőkben felsorolt természetfilozófusok, okkultisták, írók (Agrippa, Trithemius, Paracelsus, Mirandola), és Dee között nemcsak az intellektusuk közös: mindegyiket megvádolták boszorkánysággal és fekete mágia használatával.

John Dee egyszerre volt természetfilozófus, aki megfigyeli a világ működését és mágus, aki irányítani is tudja – vagy legalábbis szeretné – a kozmoszt. Úgy gondolta, hogy a tudomány egy formájával foglalkozott: számára a kristálynézés ugyanolyan volt, mint a csillagnézés. Egy módja annak, hogyan szemlélje az univerzumot és jöjjön rá, hogy működik a világ. Mai gondolkodásunknak igencsak a szélsőségén helyezkedik el az a felvetés, hogy a mágiára tudományként tekintünk, azonban ez a 12–13. században valós probléma volt. Láng Benedek *Mágia a középkorban* című munkájában világít rá és fejti ki ezt a problémát, melyet én is átveszek, hiszen pontos magyarázatot ad az általam felvetett kérdésre, mely szerint Dee miért gondolta tudományos alapúnak tevékenységét. A 11. századtól kezdve, főképp bizánci fordítások révén az arab tudás beszivárgott az európai általános műveltségbe. Ebben az igen nagy mennyiségű arab anyagban a tudomány és mágia határa összemosódott, így a kor tudósait olyan kihívás elé állították, amelyben meg kellett határozni, hogy a tudásanyag mely része integrálható be és mit zárjanak ki a tudományból.⁴² A mágia tudományos szintre való emelését képviselte Petrus Alfonsi (1062–1110) és Dominicus Gundissalinus (1115–1190), ellenben Szentviktori Hugó (1096/1097–1141) szerint „a mágia nem fogadtatik be a filozófiába”.⁴³ Az ekkor fordított arab szövegekben a nekromantia az arab *sihr* (mágia) szó szinonimájaként, mint

---

³⁹ Szőnyi. 247.

⁴⁰ Szőnyi. 248.

⁴¹ Uo.

⁴² Láng Benedek: *Mágia a középkorban*. Typotex. Budapest, 2007.

⁴³ Szentviktori Hugó: *Didascalicon*. In: *Patrologia Latina* 176, XV., 810. „Magica in philosophia non recipitur, sed est extrinsecus falsa professione, omnis iniquitatis et malitiae magistra, de vero mentiens, et veraciter laedens animos, seducit a religione divina, culturam daemonum suadet, morum corruptionem ingerit, et ad omnes scelus ac nefas mentes sequacium impellit.” Idézi: Láng. 24.

tudomány tűnik fel, ez az oka annak, hogy a középkori szerzőknél – többségében azoknál, akik arab-latin fordítók is voltak – a nekromantia tudományként szerepel.⁴⁴

Az egyik ilyen középkori szerző, a már említett Alfonsi. Műve az *Egyházi tudomány (Disciplina Clericalis)* a klérus oktatását szolgálta, s akár milyen szokatlan, ebben ír elképzeléséről, mely szerint a *septem artes liberales* hetedik ágaként a nekromantia mágiáját tartja számon.⁴⁵ Ezt követően, a 13. században Gundissalinus, *A filozófia felosztása (De divisione philosophiae)* című munkájában az általános tudomány (*scientia universalis*) részeként említi a nekromanciát – az orvostudomány, asztrológiai, földművelés, hajózás, optika, alkímia mellett.⁴⁶

Neoplatonizmus

Már az antik Platón⁴⁷ (Kr. e. 427–Kr. e. 347) és Arisztotelész⁴⁸ (Kr. e. 384–Kr. e. 322) is a világot két szférára osztották – hold alatti, *sublunáris* és hold feletti, *supralunáris* világra: az általunk látott és tapasztaltra, mely tökéletlen és egy természet felett álló, tökéletes istenire. Ezzel egy dualisztikus világképet alkottak.

Arisztotelész úgy vélte, hogy a tökéletes világot felépítő anyag a *quinta essentia*, míg a számunkra létező világ a négy fő elemből – föld, víz, levegő, tűz – kombinációiból áll. Platón pedig vallotta, hogy az aranykor elvesztés, az ember bukása és az isteni természetének elvesztési traumája az embert arra sarkallja, hogy ebbe az állapotba vágyjon vissza. Platón tanaiban kidolgozta, hogy a négy megszállottságon kívül (vallási és prófétikus révület, szerelmi és költői lelkesültség – ezt együttesen okkult tudásnak lehetne nevezni) létezik egy ötödik is, mellyel e transzcendens valósághoz tud kapcsolódni az ember, ez pedig nem más, mint a mágia.⁴⁹

---

⁴⁴ Láng. 20.

⁴⁵ Idézi Láng. 19. „Azon filozófusok, akik elfogadják a prófécia lehetőségét, azt mondják, a hetedik szabad művészet a necromantia. [...] Akik nem hisznek a jövőmondásban, azt mondják, a filozófia. Akik pedig nem tanulmányozzák a filozófiát, azt mondják, a grammatika.”

⁴⁶ Láng. 19–40.

⁴⁷ Életéről, műveiről ld. bővebben: Stanford Encyclopedia of Philosophy: Plato.
<https://plato.stanford.edu/entries/plato/> (2022. 05. 11.)

⁴⁸ Életéről, műveiről ld. bővebben: Stanford Encyclopedia of Philosophy: Aristotle.
<https://plato.stanford.edu/entries/aristotle/> (2022. 05. 11.)

⁴⁹ Szőnyi. 12–13.

A korai középkorban a platonizmus tanai lettek népszerűbbek, ugyanis ez könnyen krisztianizálható volt sokféle értelmezhetősége miatt. Egyik legfontosabb platonista felvetés, mely megjelent a középkori európai reneszánszba, Plótinosz (203–269) elmélete. Ő úgy rendszerezte a világot, miszerint „minden a legfőbb, tökéletes istenségtől ered, belőle áramlik ki, s minél megfoghatóbb, minél anyagibb valami a világban, annál romlottabb, elkorcsosultabb, annál távolabb esik a tökéletestől, az ideálistól.”⁵⁰ Ez a gondolatkísérlet az arisztotelianus tanokban is megjelenik, egy olyan kozmológiai rendszerben, miszerint egyre magasabbra emelkedünk, egyre tökéletesebb a létező. Ez az alaptézis – mely rendkívül hasonlít a kabbala szféráinak leírására és fogalmára – *a létezés nagy láncolata*-ként vált ismertté, s melyet összefoglalva Macrobius⁵¹ (Kr. u. V. sz.) írt le kommentárjában.⁵² Az 5. században nemcsak Macrobius foglalkozott ezzel a világképpel, hanem Pszeudo-Dionüsziosz ismeretlen teológus-filozófus is. Aki „*A mennyei hierarchiáról*”⁵³ című művében a természetén túli világ hierarchiáját igyekezett leírni, melyet háromszor-három egységbe foglalt, s mely ugyanazt a két végpontot adja meg, mint amit Plótinosz álláspontjába foglalt – az isteni tökéletes és a földi tökéletlen. Ebben kilenc angyali rend közvetíti az isteni akaratot a földi világba és működteti az univerzumot.

A középkor későbbi folyamán, körülbelül a 12. századtól – ahogy újra felfedezték, értelmezték Arisztotelész műveit – felerősödött az arisztotelészi tanok iránti érdeklődés, ennek hatására kialakult a skolasztika. A legelismertebb skolasztikus domonkos-rendi szerzetes, Aquinói Szent Tamás⁵⁴ (1225–1274) egészítette ki végül a Pszeudo-Dionüsziosz-i világképet az új természetfilozófia elemeivel, fizikai törvényekkel, mely főképp a szférák alsó, elemi világi felére vonatkoztak. „A skolasztika segítségével kidolgozott, krisztianizált arisztotelészi filozófia aprólékosan leírta a látszatok világát, viszont a mélyebb okokhoz férkőzni nem tudott”.⁵⁵ Tehát a 13. századra elérte egy majdhogynem végleges formáját a létezések nagy láncolata.

---

⁵⁰ Szőnyi. 15.

⁵¹ Életéről, műveiről ld. bővebben: Macrobius. Ókori lexikon. Szerk: Pecz Vilmos. Arcanum. Budapest, 2001.

⁵² Szőnyi. 15.

⁵³ Pszeudo-Dionüsziosz Areopagitész: A mennyei hierarchiáról és misztikus teológia. Ford.: Erdő Péter. In: Szerk.: Vidrányi Katalin: Az isteni és az emberi természetről. Atlantisz. Budapest, 1994. II. kötet 213–265.

⁵⁴ Életéről, műveiről ld. bővebben: Stanford Encyclopedia of Philosophy: Saint Thomas Aquinas. <https://plato.stanford.edu/entries/aquinas/> (2022. 05. 12.)

⁵⁵ Szőnyi. 19.

Plótinosz nagy hatással volt Dee két, időben legközelebbi szellemi rokonára – a reneszánsz és humanizmus két legjelentősebb filozófusára – is, Marsilio Ficinora és Pico della Mirandola.⁵⁶ Rajtuk kívül Agrippa a *De occulta Philosophia* című munkájában így ír a Pszeudo-Dionüsziosz-i világ felosztásáról: „A világ hármassal: elemi, égi és szellemi. Benne minden alacsonyabb rendűt valami magasabb rendű irányít, s mindent a megfelelő erők befolyásolnak.”⁵⁷

Művében arra is rávilágított, hogy a létezés nagy láncolatának milyen szerepe van a mágiában, egyúttal magyarázatot ad arra, hogy a maga fajta mágusok és amilyen Dee is volt, miért a mágiában keresték a kulcsot a világ megértéséhez: „Így maga az Archetípus és a Legfőbb Alkotó is angyalok, égbölgök, csillagok, elemek, állatok, növények, ércsek és közetek útján ömleszt belénk mindenhatóságának erőit – oly dolgok útján, amelyeket mind a mi szolgálatunkra hozott létre s teremtetett egykor. Joggal hiszik tehát a mágusok, hogy mi pedig ugyanehhez az Archetípushoz, minden világok alkotójához és eredendő okához, mindennek indokához és eredőjéhez emelkedhetünk, és joggal gondolják, hogy nemcsak azokat az erőket hasznosíthatjuk, amelyek eleve a fejlettebb lények sajátjai, hanem rajtuk kívül más, tőlünk idegen és fennkölt erőkre is szert tehetünk. Ezért kutatják e mágusok az elemi világ erőit a természetes anyagok különféle vegyületeiben az orvostudomány és a természetbölcselet segítségével, ezért kapcsolják össze ezekkel az erőkkel az égi világ kisugárzásából és hatásaiból táplálkozó égi erőket az asztrológia törvényeinek és a matematika tudományának alapján, és ezért erősítik meg s biztosítják mind e tudást a különböző szellemlények hatalmával szent vallási rítusok útján.”⁵⁸

Szellemi rokonok

Ez az organikus világkép, melyben hatással van minden mindenre, nem egyeduralkodó, megjelenik a neoplatonizmusban, a hermetikus és kabbalisztikus tanokban is: mi sem írná le tömörebben ezt a filozófiát, mint Hermész Trismegisztosz *Smaragdtáblájának* kulcsmondata:

„Quod est inferius, est sicut quod est superius, et quod est superius est sicut quod est inferius ad perpetranda miracula rei unius.” Vagyis „ami lent van, az megfelel annak, ami fent van, és

---

⁵⁶ Szőnyi. 20.

⁵⁷ Agrippa. 19.

⁵⁸ Agrippa. 19–20.

ami fent van, az megfelel annak, ami lent van, hogy az egyetlen varázslatának műveletét végrehajtsd.”⁵⁹

Ez a mikor- és makrokozmosz teóriája, egy összefüggés, mely a világ legapróbb dolgának felépítését is hasonlatossá teszi a világegyetem nagyságához. Így lehetséges az, hogy az ember alap-testnedvei párhuzamba állítható az évszakokkal, a szervek planétákkal és állatövi jegyekkel, s mindehhez lehet kötni alapminőségeket, alapelemeket és személyiségtípusokat. Ez az alapgondolat arisztotelészi, de a középkorban Paracelsus is foglalkozott vele és az orvoslás területén használta fel. Magát az emberi életet is összefüggésbe állíthatjuk, a születéstől a halálig, mint az év körforgása, vagy a nappaltól-születéstől, az éjszakáig-halálig. Megannyi metaforát dolgoztak ki erre a középkorban.

Sok név felemerült az előző sorokban, ezek mind nagy hatással voltak Deere. Ez nemcsak tevékenységéből derül ki, hanem könyvtári jegyzékéből is, ugyanis az okkult tanok főképp könyveken keresztül jutottak el hozzá. Az eddig még nem említettek sorát nyitja Johannes Reuchlin⁶⁰ (1455–1522) humanista, zsidó nyelvvel és kabbalával foglalkozó filozófus, akinek Pico della Mirandola volt az egyik szellemi példaképe. Héber nyelvtannal és fordítással is foglalkozott, dicséri a héber nyelvet, annak erejét. Ez a nyelv az, amin Isten az angyalokhoz beszélt, és amelyen Isten és az angyalok valódi neve vagy nevei vannak kifejezve. Foglalkozott kabbalával és annak keresztényi értelmezésével. Egyik fő fókuszja az angyalidézés volt, melyhez használta a kabbalisztikus mágiát, amit biztonságosnak, démoni erőktől mentesnek vélt, mivel a szent erővel, az angyalokkal és Isten szent neveivel foglalkozott.⁶¹

Az egyik legfontosabb Johannes Trithemius sponheimi apát, aki az angyalok rendjeinek kutatásának szentelte magát. 1499-ben írta *Steganographia* című munkáját. A kézirat elterjedt Európa szerte és csak 1506-ban jelent meg nyomtatásban. A művet eredetileg titkosírással foglalkozó könyvként szerezte – de az alkalmazott mágia egyik alap műve lett, melyben egybeolvassza a kabbala számmissztikáját, alkímiát és mágiát úgy, hogy mindezt intellektuális

---

⁵⁹ A szöveg arabul és latinul is létezik, magyar nyelvre számtalan fordítás készült. Dolgozatomban Hamvas Béla fordítását használtam. Hamvas Béla: *Tabula smaragdina, Mágia szútra*. Medio Kiadó. Budapest, 1950. 14.

⁶⁰ Életről, műveiről ld. bővebben: Britannica Encyclopedia: Johannes Reuchlin <https://www.britannica.com/biography/Johannes-Reuchlin> (2022. 05. 01.)

⁶¹ Yates. 28–33.

műveletként fogja fel, nem anyagi tevékenységként. A Steganographia a kriptográfián kívül jelentősen foglalkozott angyalomágiával.⁶²

Trithemius tanítványa volt a már sokat említett Heinrich Cornelius Agrippa, fő műve a *De occulta Philosophia* az egész generációra – s az azt követőkre is – mély hatást gyakorolt. Ebből egy 1533-ban nyomtatott példányt találhatunk ma az Országos Széchényi Könyvtár polcain is, melyet volt szerencsém közelebbről is vizsgálni szakmai gyakorlatom során.

Agrippa az, aki az előbb felvázolt mágikus hagyományrendszereket és filozófiai gondolatmenetek szálait egy könyvbe próbálta összefoglalni. E műben fonódik össze és a mágia csomójával szilárdul meg az antikvitás mikrokozmosz-makrokozmosz tana, a létezés nagy láncolatának tézise, a neoplatonista, s a későhellén hermetikus tételek.

III. Curriculum vitae

John Dee életét számtalan tanulmánykötet tárgyalta, ezért nem szándékozom részletekbe menően bemutatni. Azokat a mozzanatokat emelném ki, melyek az általam vizsgált kérdések szempontjából fontosak lehetnek. Életútjából kiderül, mennyire sokrétű személyiség: nevét ugyanannyira lehet kötni a tudományhoz, mágiához, misztikához, valláshoz, politikához és még a titkosszolgálathoz is. Ebben a részben igyekszem feltárni, mi vezetett ahhoz, hogy tudományos-rationális világlátását megváltoztassa a misztikus felé.

A természetfilozófus

1672-ben Elias Ashmole (1617–1692), aki Dee életrajzát tervezte megírni ellátogatott Mortlakebe, hogy interjút készítsen a falu legidősebb lakójával, Faldo asszonnyal, aki még életében találkozott Deével. Ő nagyon jóképűnek, karcsúnak, magasnak, világos arcbőrűnek, hosszú „szedett” (hegyes) szakállúnak és mindig elegánsan „művészháza” öltözöttnek írta le. Faldo felidézte, hogy a gyerekek sikoltozva rohantak el ajtaja elől, mert varázslónak tartották. Nagy béketeremtőnek írta le, aki a civakodó felnőttek között mindig elsimította a vitát. Beszámolt arról, mennyien látogatták meg laborját és könyvtárát, s hogy a szomszédok a legapróbb háztartási problémákkal bármikor felkereshették.⁶³

---

⁶² Szőnyi. 147–148.

⁶³ Woolley: 81., John Aubrey: Brief Lives. Szerk: Andrew Clark. Clarendon Press. Oxford, 1898. 213.

John Dee 1527. július 23-án született Londonban.⁶⁴ A család walesi, nemesi származású volt, apja, Roland/Rowland a londoni textilkereskedők céhéhez tartozott⁶⁵, VIII. Henrik udvarába szállította a selyemárut. Anyja, Jane három évvel korábban – 15 évesen – kelt egybe Rolanddal. Valószínűleg John volt az első gyermekük, aki életben maradt. John először Londonban tanult latint, majd 1542-ben Cambridge-be iratták, ahol a St. John's Collageba került. A kor tudományos és vallási változásai hatást gyakoroltak az egyetemi működésre is. Régi karok szűntek meg és újak alakultak, több teret engedve a görög, latin klasszikusoknak, a matematikának és a bibliatudományoknak.⁶⁶ Az egyetemi reformok és a folyamatos kancellárcserék az egyetemet zavaros működésre készítették, kevés diákot is számlált. Az uralkodó arra használta az egyetemet, hogy az anglikán egyház leendő vezetőit készítse elő.⁶⁷

Feltételezhető tanterve a klasszikus, skolasztikus és humanista tantárgyak és a nyelvoktatás – görög, latin, héber – mellett szerepelt a *septem artes liberales*, melynek első része a *trivium* – a grammatika, a retorika és a dialektika volt, erre épült a *quadrivium* négy „természeti” tudománya: a geometria, aritmetika, zene és a csillagászat.⁶⁸ Ekkor már megmutatkozott Dee matematika és csillagászat iránti érdeklődése. A tudor-kori egyetemen a tantervvvel párhuzamosan folyt egyéni oktatás is: mivel hivatalosan az okkult tudományokat nem tiltották ki, így különböző neoplatonista, alkimista és asztrológiai tanokkal ismerkedhettek meg a diákok – valószínűleg Dee is.⁶⁹ Lényeges és életre szóló kapcsolatokat kötött itt: iskolatársai a VIII. Henrik által létrehozott új arisztokrácia réteg sarjai, majd I. Erzsébet belső köre lett, komoly befolyással bírtak és kulcspozíciókat töltöttek be az udvarba, így később Dee is nagyobb érvényesüléshez juthatott. Dee nemcsak az alkímiai és mágikus gyakorlatai, matematikus és térképész tevékenysége miatt vált híressé, hanem hatalmas terjedelmű könyv- és kéziratgyűjteménye miatt is. Diákévei alatt szerezte meg híres könyvgyűjteményének első köteteit: egy Bázelen kiadott görög nyelvtant és egy annotált Tacitust.⁷⁰

---

⁶⁴ Oxford, Bodleian, MS Ashmole 1788, f137r. Idézi Woolley. 119.

⁶⁵ Woolley. 4.

⁶⁶ Miután VIII. Henrik szakított Rómával, a cambridge-i és oxford-i egyetemeken a Kánonjogi Kar feloszlására került sor. Emellett a skolasztikus filozófia, a kánonjogi tanulmányok tanítását is megtiltotta a király. Így a hangsúlyosabbá vált a görög és latin klasszikára, a bibliatanulmányokra és a matematikára.

⁶⁷ Cambridge University: A Brief History of the University – The 'New' University of the Sixteenth Century. (2022. 03. 21.)

⁶⁸ Láng. 19–21.

⁶⁹ Szőnyi. 32.

⁷⁰ Szőnyi. 33.

A matematika vonzotta a legjobban. A korban ezt nem mindenki fogadta jól és a „*fekete művészetekkel*” hozták összefüggésbe. Benjamin Woolley könyvében ezt azzal magyarázza, hogy az angol „*calculating*” (számolni) szó hangzata hasonlatos volt a „*calculing*” szóra, ami szinonimája volt a „*conjunction*”-nek, ami varázsigét vagy ráolvasást jelent. Ezen kívül a matematikával foglalkozók egy olyan ködös, félmítikus alakot tartottak tudományuk atyjának, mint *Püthagorasz*. Aki vallotta, hogy a számoknak, a geometriának, arányoknak kozmikus jelentősége és összefüggése van.⁷¹ Dee 1547-ben kezdett élenkebben érdeklődni az asztronómia iránt is. Az angol egyetemen nem tudott mélyebben elmerül ebben, ezért 1548. június 24-én érdeklődése egészen a németalföldi Louvainig vitte. A korban itt volt az egyik legelismertebb egyetem, a humanizmus egyik központja. Itt két évig tanult olyan tanároktól, mint Gemma Frisius (1508–1555), Gerard Mercator (1512–1594), s Pedro Nunez (1502–1578), akik kartográfiában, geográfiában és matematikában a kor kiemelkedő alakjainak számítottak. Mercator és Nunez munkái és az euklidészi geometria nagy hatást gyakoroltak az ifjú tudósra. Tanáraival mély és kölcsönös munkakapcsolat és tisztelet alakult ki: ezt mi sem bizonyítja jobban, hogy az 1558-as csillagászati munkáját, a *Propaedeumata aphoristicá*t Mercatornak ajánlotta és Nunez volt az, akire Dee egy későbbi, majdnem halálos betegségénél rábízta munkája befejezését.⁷² Louvaini látogatása után, 1550-ben még meglátogatott európai nagyvárosokat, de 1551-ben visszatért Angliába. Ekkori fő tevékenysége, hogy pártfogói gyermekeinek házitánítójaként szolgált. Ezeknek a nemesi családoknak a közreműködésével részt vett az angol kolonizációs expedíciókban, mint tanácsadó és térképész, emellett a Moszkva Társaság egyik részvényesévé vált.⁷³

1553-ban I. Mária (1516–1558) vette át az angol trónt, ezzel Dee helyzete negatív irányba mozdul. Családja kiesett az udvari érdekszférából, ami anyagi megvonásokat is jelentett. A szituációból a legjobbat próbálta kihozni, jó pozícióba kerülni, így Máriának és férjének, II. Habsburg Fülöpnek (1527–1598) elkészítette horoszkópját.⁷⁴

Ebben az évben kezdett levelezni Erzsébet hercegnővel, aki akkor Woodstockban élt és neki is elkészítette horoszkópját.⁷⁵ 1555-ben Dee ellen hatósági vizsgálat folyt: vádolták azzal, hogy protestáns összeesküvés tagja, akik Erzsébet körül összpontosulnak és a trónra vágynak.

---

⁷¹ Woolley. 12.

⁷² Woolley. 19.

⁷³ Szőnyi. 34.

⁷⁴ Woolley. 34.

⁷⁵ Charlotte Fell Smith: John Dee. Constable & Company. London, 1909. 14.

Gyanúsították azzal, hogy Mária uralkodása elleni varázslatokat űz. A politikai és vallási vétkeknél nagyobb nyomású vád volt az eretnokség és a boszorkányság. A korban „az asztrológust, a matematikust és a varázslót ugyanúgy tartották számon.”⁷⁶ Lehetett alapja az ellene felhozott vádaknak, de nem volt elég megalapozott az ítélethez. A világi perben nem született ítélet, így Deet átadták Edmund Bonner (1500–1569) püspöknek, aki a Szent Pál székesegyházba vitette vallatásra eretnokség és boszorkányság vádjával. Nincs feljegyzés, hogyan zajlott és mi hangozott el a kihallgatáson, csupán a végkifejletet ismerjük: a feltételezett eretnek és protestáns orvvadászból végül engedelmes káplán és „Véres” Bonner püspök jobbkeze, segédinkvizítora lett. Elég nagy pálfordulás – hogy bibliai terminussal éljek. Vajon ez a „kilengése” azt erősítené meg, hogy Dee katolikus volt vagy protestáns ügynök? Az ítélőtanács végül belátta, ha Erzsébet „besúgóit” elítéli, attól még Erzsébet marad a trónörökös, ugyanis Máriának nem született gyermeke.⁷⁷

1556-ban kezdte el írni *Propaedeumata Aphoristica*-t, melyben asztrológiai szempontból, tradicionális csillagászati folyamatokkal és matematikai megközelítésből akarja magyarázni a világ működését. Ekkor határozottan az univerzum tudományos alapú vizsgálata felé haladt, de a középkori *magia naturalis* hatása is felsejlik, nyitottságot mutat a hermetikus-neoplatonizmus felé. Tanulmányokat írt a perspektíváról, a csillagászati műszerekről és a körkörös mozgások tulajdonságairól, az ár-apály és a gravitáció lehetséges kapcsolatáról. Már ebben a munkájában előre vetítette azt a tudományos forradalmat, ahol a világot nem pusztán természettudományos szemlélettel közelítik meg – mellyel később Isaac Newton⁷⁸ (1643–1727) is foglalkozott. Ez a természetfilozófiai mű sem tisztán matematikai-geometria, első pontja annak a gondolati ívnek, mely Dee okkult filozófiai fejlődésének skáláján található. Jelzőfény, hogy Dee fizikával kapcsolatos elképzelése messze túlmutat a fizikai valóság határain.⁷⁹ Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint e racionalista alkotás címlapján található szimbólum, a *monád/monász*. A Dee által szerkesztett mágikus szimbólum itt jelenik meg először, s egyesíti a kozmosz egységéhez való megértésének kulcsát. Következő, legnagyobb jelentőségű művét, a *Monas Hieroglyphicát* ennek a szimbólumnak szenteli. Ennek 1564-es megírásáig még történtek jelentős dolgok Dee életében. 1558-ban Mária királynő halált

---

⁷⁶ Aubrey. 167.

⁷⁷ Woolley. 29–55.

⁷⁸ Életről, műveiről ld. bővebben: Britannica Encyclopedia: Isaac Newton.
<https://www.britannica.com/biography/Isaac-Newton> (2022. 05. 12.)

⁷⁹ Woolley. 50.

követően a trónt I. Erzsébet⁸⁰ (1533–1603) veszi át. A koronázást Robert Dudley (1532–1588), Leicester első grófja, a királynő legbizalmasabb embere szervezte. Deet bízta meg azzal, hogy asztrológiailag a legmegfelelőbb napot jelölje ki. Számításai révén így a január 15-i dátum lett Erzsébet koronázásának napja. A királynő uralkodása alatt a Doktor sok egyetemi kortársa magas pozícióba került, de az új, protestáns közeg fenntartásokkal kezelte a tudóst Bonner püspökkel való kapcsolata miatt. John Fox szerint „*Bonner máglyájának füstjétől bűzlik Dee.*”⁸¹ Ahogy a politikai-vallási ellentétek csitulni kezdtek, Deere nem ellenségként, hanem – ahogy Woolley fogalmaz könyvében – „*intelligencer*”, azaz hírszerzőként tekintettek a továbbiakban. Ez egy több jelentésű, sajátos Erzsébet-kori kifejezés: a rejtett tudás keresője, filozófiai, tudományos és politikai értelemben is. Ez is inkább azt a tézist pártolja, hogy Dee protestáns ügynök lehetett.⁸²

Az egyetlen nagyobb felfedezését a tudományos területen 1559-ben érte el, a *paradoxális kompaszt (kerület)* megalkotásával. Ez a táblázat segíti a tengeren hajózó felfedezők tájékozódását. Könyvvásárlási szokásaiból megtudhatjuk, hogy a következő években tudományos érdeklődése folyamatosan átalakult.⁸³ Az addigi klasszikus és hagyományos matematikát és csillagászatot felváltotta a hermetikus okkultizmus – ebbe beletartozik a későhellén hermetikus filozófia, ezoterikus alkímia, héber kabbala – és az akkor még kevésbé ismert paracelsusi orvosi és filozófiai rendszer.

1562 és 1564 között újabb európai utazás: visszatér Louvainbe, majd 1563 februárjában Antwerpenbe. Itt 1563 telén felbukkant a kor egyik legtitkosabb és legértékesebb forgalomban lévő kézirata, amely után a tudósok a századforduló óta kutattak Európa-szerte. Ez a német apát, Johannes Trithemius *Steganographiája* volt. Antwerpen magyar szempontból is fontos helyszín: az itt vásárolt Trithemius-kézirat másolásának befejezését Dee egy fiatal magyar nemesre bízta, akinek kilétére a mai napig nem derült fény. Trithemius és Dee mágiához való hozzáállása hasonló volt. Mindketten éles különbséget húztak mágia és babona között. Számukra a mágia a tudásról szólt, a rejtett, a természetet uraló szellemi és fizikai erők

---

⁸⁰ Életéről, műveiről ld. bővebben: Britannica Encyclopedia: Queen Elizabeth I. <https://www.britannica.com/biography/Elizabeth-I> (2022. 05. 12.)

⁸¹ Woolley. 53. „Instead he selected a man who, at least according to Foxe, reeked of the smoke from Bonner's bonfires: John Dee.”

⁸² Woolley. 56.

⁸³ Dee bibliofil jellemét, mi sem bizonyítja jobban, hogy precízen vezette könyvtárának alakulását. E kézirat ma a cambridge-i Trinity College gyűjteményében található meg. Cambridge, Trinity College, MS O.4.20.

tanulmányozásáról, ezzel ellentétben a babona kihasználta a tudatlanságot.⁸⁴ A titkos kódokról szóló, *Polygraphia* című munkáját, Dee kifejezetten nagyra becsülte, tanulmányozta, maga is gyakorolta a rejtjelezést. William Cecilnek (1520–1598) küldött izgatott hangnemű leveleiből⁸⁵ pedig következtethetünk arra, hogy e tudását a kezdetleges angol titkosszolgálat is megosztotta.

Ez év szeptemberében látogatott el Pozsonyba, ahol részt vett Miksa (1527–1576) magyar királlyá való koronázásán.⁸⁶ Egyre bővülő könyvtárával, nyelv- és tudományismeretével, udvari befolyásával és Európa vezető értelmiségeivel való barátságával, úgy tűnt, hogy Dee az elégedettség küszöbén állt. Ez kellő inspirációt adott neki ahhoz, hogy 1564-ben, Antwerpenben megírja fő művét, a *Monas Hieroglyphicát*. Ezt Miksának dedikálja és személyesen vitte el neki Bécsbe. Innen tért vissza hazájába, s első dolga lesz, hogy újonnan írt művét Erzsébet királynőnek is bemutassa. Ebben foglalkozik mindazzal, amit *Propaedeumata Aphoristica*-ban előrevetített. A könyvben részletesen bemutatja a *monas* szimbólumot és annak minden magyarázatát. Sajnos a könyv nem hozott elismerést a Doktornak. Mikor 1548-ban elhagyta a Trinity College-ot, kapcsolata megromlott az angol akadémiával és a *Monas* megjelenése jelentette a végső szakadást.⁸⁷

Az 1560–70-es években egy nyugodt időszak következett életében. Kapcsolatait egyengette a londoni udvarral. Mortlake-i házába folytatott alkímiai kísérleteket, rendszerezte könyvtárát – ami Angliában a legnagyobb volt. Írt és dolgozott, több kézírata is született. Témája fókusz a matematikáról, asztrológiáról átkerült a történelemre, az ideológiákra: az ősi, Artúr király kora béli Angliára. Emiatt szorgalmazta az ősi kastélyokban és templomokban lévő kéziratok megmentését, védelmét.

Anyagi helyzete miatt patrónusokra szorult. Mindent megtette, hogy elnyerje a királynő kegyeit. Könnyű volt kikerülni Erzsébet kegyéből, akivel ez megtörtént kilátásait, anyagi javait és rangját is elveszíthette. Dee egyike volt azon kevés közembernek, aki a királynővel mélyebb kapcsolatot ápolhatott: több személyes látogatást tett Mortlake-ben, privát beszélgetéseket folytathatott vele, amik főképp misztikáról és alkímiáról szóltak – hogy e tudományok révén

---

⁸⁴ Woolley. 65.

⁸⁵ Philobiblon Society: Bibliographical and Historical Miscellanies. 1. kötet. Charles Whittingham. London, 1854. 18:2–16.

⁸⁶ Később Miksának dedikálja nagy művét a *Monas Hieroglyphicát*, majd fiának, Rudolfnak is felajánlja Prágában.

⁸⁷ Woolley. 76.

hogyan lehet a kiürült angol kincstára feltölteni.⁸⁸ Erzsébet nyitott volt a misztikus témákra, saját uralkodói erejét is valamilyen módon varázsosnak tekintette, például a „királyi érintés” lelkes gyakorlója volt.⁸⁹ Az udvar kikérte Dee véleményét filozófiai, asztrológiai, alkímiai, teológiai, sőt orvosi kérdésben. Legnagyobb vágya, hogy felajánlják neki az angol udvar hivatalos filozófusa és kozmográfusa címet. Hiába kereste a királynő kegyeit és szolgálta ki a koronát, ez az álma sose valósulhatott meg. Ennek oka az üres kincstár volt, mely miatt a királyság nem engedhetett meg egy hivatásos udvari filozófust. Ez az egyik lehetséges oka annak, hogy a csalódottsága miatt a világi élettől, a tudományoktól elfordult, s Közép-Európában próbált később szerencsét.

A szüleitől örökölt mortlake-i házában élt⁹⁰ és azon kezdett munkálkodni, hogy otthonát Európa egyik legnagyobb könyvtárává alakítsa át. Bibliotékája európai viszonylatban az egyik legnagyobb és legsokszínűbb volt. A már korábban említett Faldo asszony beszámolója alapján rekonstruálhatjuk könyvtárát, melynek egyik fő különlegessége az „*Externa bibliotheca*”, egy fő és nyitott könyvtár, olvasóterem. A zsúfolt polcok között a tudósok és másolók hozzáférhettek Dee számtalan témát felölelő gyűjteményéhez.⁹¹ Ebben a *Külső könyvtárban* hivatalos iratokat és tulajdoni lapokat, csodákat és ritkaságokat tartott és itt volt alkímiai laboratóriuma is. Innen nyílt az „*Interna bibliotheca*”, azaz belső könyvtár, mely dupla ajtóval volt elválasztva a ház többi részétől⁹². Ebben a nem nyilvános teremben folytak azok az angyali szeánszok, amiket naplóiban lejegyzett. Itt tárolta a varázslatokhoz szükséges felszerelését, a mágikus írásokat, spiritiszta naplóját és a számára olyan fontos könyveket, mint Agrippa De occulta Philosophiáját, amit nyitva tartott a dolgozóasztalán. Ebből a *Belső Könyvtárból* nyílt a szomszédos magánkápolna vagy „*oratórium*”.⁹³ E korabeli beszámolóból is látszik, hogy a háztartás fenntartása költséges lehetett.

1574-re anyagi helyzete annyira kétségbeejtővé vált, hogy William Ceciltől, Erzsébet főminiszterétől kért segítséget. Levélben írja, hogy elviselte a „test és lélek hihetetlen fáradozását”, s hogy „sok száz fontot költött arra, hogy jó és biztost tudást szerezzen a legjobb és legkritikább dolgokban, matematikai és filozófiai kérdésekben”. Ezzel szolgálja hazáját mely

---

⁸⁸ Woolley. 77.

⁸⁹ Woolley 78. „E szertartás szerint, amelynek eredete legalább II. Henrik uralkodása idejére nyúlik vissza, az uralkodó megérintette egy epilepsziában vagy scrofulában, a nyirokmirigyek fájdalmas és elcsúfító gyulladásában szenvedő nyakát, aki ezáltal meggyógyult.”

⁹⁰ Fenton. 5.

⁹¹ Woolley 84–85.; Cambridge, Trinity College, MS O.4.20.

⁹² TFR 23., 70. Idézi Harkness 26–27.

⁹³ Woolley. 84–85.

„Föld soha nem nevelt embert”, akinek az erőfeszítései nagyobbak lettek volna, mint az övé, de pénzre volt szüksége⁹⁴. Az Erzsébet-kori Angliában zűrzavaros gazdasági légkör uralkodott, ez különböző tényezők miatt alakult ki: az Újvilágból származó arany és ezüst okozta infláció, az 1570-es évek eleji éhínség, pestisjárvány és vallási zűrzavar. Ebből kifolyólag sok peregrinus, koldus és csaló fordult meg a vándorutakon, rengetegen keveredtek adósságokba. Kialakult egy új társadalmi réteg: a 16. században különösen gyakoriak voltak olyan utazók, akik plébániákon, vagy vagyonosabb arisztokrata háztartásoknál szálltak meg és egy étkezés vagy egy ágy árért szellemeket idéztek meg vagy jósoltak. Általában a társadalom peremére szorult, vagy valami elől szökésben lévő, alacsony származású férfiak voltak, akik akár tanultak és írástudók is lehettek.⁹⁵ Woolley is úgy gondolja, ezek közül a furcsa utazók közül került ki John Dee későbbi társa, Edward Kelley is.⁹⁶

A mágus születése

1579-ből származik az a bejegyzés, melyben Dee megfogalmazza áhított kívánságát: „a legalázatosabban kérem Isteni Felségét, küldje el nekem valami jámbor bölcs ember és szakértő filozófus segítségét.”⁹⁷ Ugyanis, hiába tanulmányozta buzgón a könyvek ezernyi lapját, hiába próbálta kutatni minden földi módon az élet működését és Isten létezését, nem járt sikerrel: „Minden igyekezetem után nem találtam más utat az igazi bölcsesség megszerzéséhez, csak a te rendkívüli ajándékkal.”⁹⁸

1569-ben kezdett idézni angyalokat, 1569 és 1581 között alkalmazott médiumokat, bár pontos számot nem tudni, mennyivel dolgozhatott együtt.⁹⁹ Ezekről az idézésekről feljegyzések sem maradtak. 1581-ben új asszisztense lett, Barnabas Saul, akiről már van írott forrás. Vele az első angyalidézésre 1581. december 22-én került sor.¹⁰⁰ Saul állította, hogy a szellem, akivel felvette a kapcsolatot Annael-ként azonosította magát, aki a Teremtés hét angyala közül az egyik volt. Dee úgy jellemezte, mint „az angyal vagy intelligencia, amely jelenleg az egész világ felett uralkodik.”¹⁰¹

---

⁹⁴ Strype. 523–525.

⁹⁵ Thomas. 294–295.

⁹⁶ Woolley. 131.

⁹⁷ MS Sloane 3188. f.5r.; Fenton. 21.

⁹⁸ MS Sloane 3188. f.5r., Fenton. 21.

⁹⁹ Harkness. 99., 133.

¹⁰⁰ MS Sloane 3188. f.8r.

¹⁰¹ MS Sloane 3188. f.6r.

Saullal való együttműködése nem tartott sokáig: bűncselekmény elkövetésével vádolták, de 1582 januárjában felmentették.¹⁰² 1582. március 6-án víziói is elapadtak és beismerte, hogy „sem nem hallott, sem nem látott többé semmilyen szellemi lényt”.¹⁰³ Sokszor pontatlanul közvetített, nem volt elég hiteles Dee számára. Ezek a kétségek – külső befolyás miatt is – megerősödtek, munkakapcsolatuk megromlott, végül 1582 tavaszán különváltak.

1582. március 1-én, jelent meg Clerkson úr. Ügynökként/közvetítőként tevékenykedett, aki bemutatta a leendő mecénásoknak a vándorló kristálynézőket, szellemmédiumokat, vagy tanult asszisztenseket. Clerkson úr „barátját”, Edward Talbotot mutatta be Deenek.¹⁰⁴ Ez a titokzatos idegen valójában Edward Kelley volt, aki azért használt álnevet, mert származásával le akarta nyűgözni lehetséges munkaadóját. Ugyanis a Talbot család egy ősi lancasteri dinasztia neve volt.¹⁰⁵ John Weever az *Ancient Funerall Monuments* című kötetében volt az első, aki párhuzamot vont Talbot és Kelley között.¹⁰⁶ Dee naplóbejegyzéseiben egészen 1582 novemberéig még Talbotnak nevezi médiumát, ezután már Edward Kelley – korabéli írásmódban Kelly –ként szerepel.

Életéről szinte semmit sem tudni addig, amíg Dee látókörébe nem került – a megelőző éveket legendák szövik át. Bizonyos, hogy Edward Kelley 1555. augusztus 1-én látta meg a napvilágot Worcesterben. Ez több forrásból is kiderül: egy plébániai feljegyzésből, melyet Patrick Kelleynek állítottak ki a worcesteri Szent Swithun templomban. E szerint fia, Edward 1555. augusztus 2-án a keresztséget felvette.¹⁰⁷ A másik egy Dee által készített horoszkóp (1. ábra).¹⁰⁸

---

¹⁰² Fenton 24.

¹⁰³ Fenton. 24., március 6-i bejegyzés: „He confessed that he neither heard or saw any spiritual creature any more”.

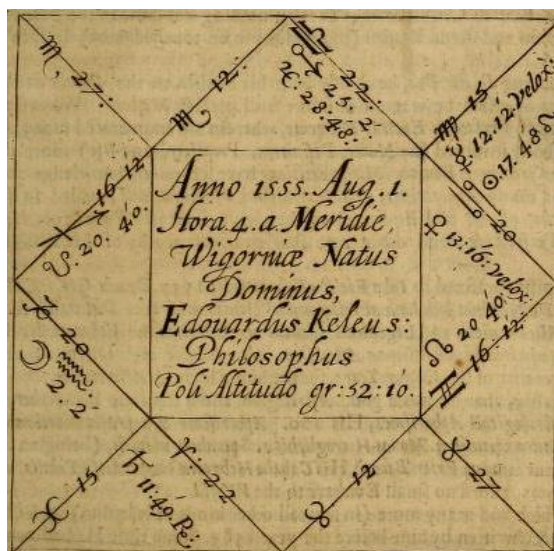
¹⁰⁴ Fenton. 24.

¹⁰⁵ Woolley. 127.

¹⁰⁶ Weever. 45–46.

¹⁰⁷ Michael Wilding: A Biography of Edward Kelly, the English Alchemist and Associate of Dr. John Dee. In: 'Mystical Metal of Gold': Mystical Metal of Gold: Essays on Alchemy and Renaissance Culture. Szerk.: Stanton J. Linden. AMS Press, New York, 2007. 35-89. (Online változat: <https://www.academia.edu/41049495/> 1–83, itt: 2–3.)

¹⁰⁸ Elias Ashmole: Theatrum Chemicum Britannicum. J. Grismond. London, 1652. 479.

1. ábra: Edward Kelley horoscópja

Ebben Dee pontosan lejegyezte a születési dátumát és helyét a horoscópja elkészítéséhez. Tanulmányainak hitelessége zavaros és munkássága is homályba vész: lehetséges, hogy patikus lehetett Worcesterben, innen eredhet alkímiai jártassága. Másik feltételezés szerint, Londonba volt közjegyző, aki okiratok és ősi tulajdoni lapok hamisításával foglalkozott.¹⁰⁹ Dee naplóinak egyes részei alapján több testi fogyatékkal és betegséggel is rendelkezett: bottal járt, térdfájással küzdhetett és az egyik füle meg volt csonkítva.¹¹⁰ Ez a Tudor-kori Angliában nem volt szokatlan büntetési módszer. Lancasterben történhetett az eset¹¹¹, mikor elkapták valamiféle hamisítás, legvalószínűbb, hogy pénzhamisítás miatt.¹¹² De nemcsak csalással és lopással vádolták meg, hanem nekromatiával is: holttesteket ásott ki és fekete szertartásokat végzett rajtuk. Weever egy ilyen történetet ír le Kelleyről¹¹³.

E szerint Kelley és egy bizonyos Paul Waring egy éjszaka bement a lancasteri Walton-le-Dale parkba, ahol megidéztek egy démont. Ezután felmentek a Szent Lénárd templomkertbe, hogy feltámasszanak egy aznap eltemetett halottat és rajta keresztül szólítsanak meg a démont. A szertartást célja az volt, hogy megtudják, mit hoz a jövő a Walton-le-Dale-i kastély urának, Thomas Langtonnak.¹¹⁴

¹⁰⁹ Wilding. 2–3.

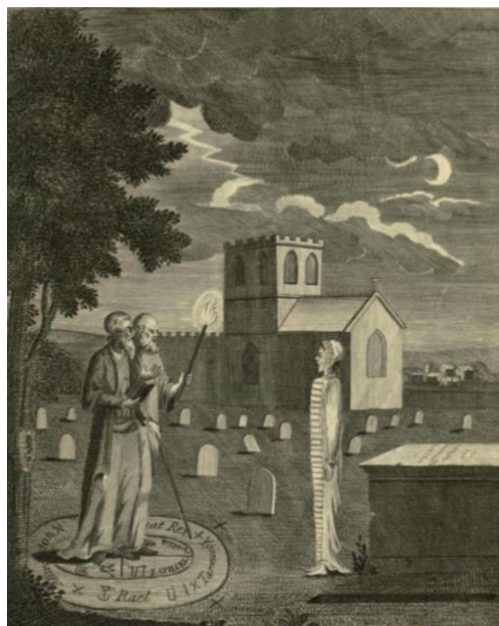
¹¹⁰ Fenton. 226., Weever. 45.

¹¹¹ Weever. 45.

¹¹² Wilding. 2–3.

¹¹³ Weever. 45–46.

¹¹⁴ Weever. 45–46.

2. ábra: Edward Kelley és John Dee halottidéző szertartása

Ezt ábrázolhatja John Ames metszete is (2. ábra)¹¹⁵, amely egy 1826-as kiadású asztrológiai könyvben szerepel. A metszeten két férfit ábrázolnak egy temetőben, amint mágikus körben állnak, szorosan egymás mellett. A bal oldali személy kezében varázspálca van és éppen egy fekete könyvből, egy *grimoárból* olvassa a varázsszöveget. A mellette álló férfi rémülten kap a mellkasához, miközben egy fáklyával próbál világítani az éjszakai sötét temetőben. Jobbra előttük a halotti lepelben lévő feltámasztott. A varázskörön világosan kiolvasható a Raphaél, Rael, Mitraton (Metatron, az iszlám kiejtés fonetikus leírása Mitatron), Tarmiel és Rex szavak. A körbe a fehér mágiában is használt angyalok nevét írták védelemként a halottidéző szertartáshoz, de maga a szertás a fekete mágiát szolgálta. A kép bal oldalán Edward Kelley azonosítható. A másik személy a metszet leírása szerint John Dee. Véleményem szerint valószínűbb, hogy a korábban említett Paul Waring az. Több adat is alátámaszthatja ezt: először is Dee már a kezdetektől fogva elítélte a nekromantiát és a fekete típusú mágia össze-fajtáját. Egy mélyen vallásos, istenfélő ember volt, akinek spiritiszta tevékenysége nem a hatlomvágyról szólt és nem a természet kijátszására irányult. Ellenkezőleg, célja a világ megértése és a tudás keresése volt, kizárólag angyalok és fehérmágia használatával. Naplóiban is vannak utalások, amikben az angyalok megdorgálják Kelleyt a feketemágia használatáért és gyanúsítják, hogy az ördög súg a fülébe.¹¹⁶ Másrészt a háttérben látható épület hasonlóságot mutat a Walton-le-Dale Szent Lénárd templommal, ahol az állítólagos halottfeltámasztást

¹¹⁵ Silby. 1163.

¹¹⁶ Fenton. 112., Wilding. 17.

végrehajtották. A templomnak vannak 16. századi épületrészei, de a ma ismert kinézetét később nyerte el, hozzátoldásokkal és átépítésekkel. Végezetül a hátul álló alak nem hasonlít arra a John Deere, akinek személyleírását már korábban megadtam: nem az a karcsú, magas és jóképű doktor, hegyes szakállal sincs, öltözéke sem kimondottan elegáns. Valószínűbbnek látom, hogy a történelmi hagyomány annyira összemosta Dee és Kelley tevékenységeit, hogy a két legenda: Kelley nekromanta tevékenysége és Dee érdeklődése a mágia iránt összefonódott és bő két évszázaddal életük után már így léteztek a köztudatba.

A Doktor naplóbejegyzéseiből kiderül, hogy Dee és Barnabas Saul szétváláshoz köze lehetett Kelleynek is: a március 9-i közös vacsora alatt Talbot úr kifejezte fenntartásait Saul munkásságával és tisztességével kapcsolatban.¹¹⁷ Talbot/Kelley felbukkanása egy reményvesztett élethelyzetben történt: Deet anyagilag és szakmailag sem ismerték el, csalódott előző kristálynézőében is és az áhított hivatalos udvari címet sem tudta magáénak. Ez az állapot okot adhatott arra, hogy Kelley misztikus személye magával ragadja és a befolyása alá kerülhessen. Másnap Talbot visszatér Dee házába, hogy bebizonyítsa médiumi képességet.¹¹⁸ Első közös szeánszokra 1582. március 10-én került sor.¹¹⁹ Ez annyira meggyőzően sikerült, hogy az akkor 26 éves Kelley évekig Dee kristálynézője lesz. Alig maradt fenn szöveg korábbi szeánszokról, dolgozatom szempontjából azonban nagy jelentősége van annak az egynek, melyet nem Kelley vezetett. A *Mysterium Liber Primus* első oldalain maradt fenn.¹²⁰ Ez bebizonyítja, milyen jelentősége volt különböző előadásmódoknak. Jelentős különbségek voltak kristálynéző médiumok között, más habitussal és stílussal tárták fel az angyalok információit. Kelley modora fennköltebb, titokzatosabb, csábítóbb volt, olyan hatást keltett, amitől Dee különlegesnek és kiválasztottnak érezte magát. Megjövendölte számára a hosszú életet és a vágyott bölcsességet, és sokszor utalt az angol udvar áhított elismerésére is.¹²¹ Ahogy R. J. W. Evans írja Kellyről, „a szeánszokon fellépő előadásai az okkultizmus technikai eljárásainak legalább alapos ismeretére utalnak”.¹²²

Az angyalok üzenete tiszta volt, kéréseik érthetők és fenyegetők, ha nem tartották be azokat. Pontos utasításokat adtak, hogyan rajzoljanak angyali pecsétet, hogyan készítsenek

---

¹¹⁷ Fenton: 24.

¹¹⁸ Fenton: 27.

¹¹⁹ MS Sloane 3188. f.9r.

¹²⁰ MS Sloane 3188. f.8r.

¹²¹ Fenton. 111.

¹²² Idézi: Wilding. 6.

asztalt a szeánszokhoz¹²³. Dee alig néhány héttel és szeánsszal azután, hogy megismerte Kelleyt meg volt győződve arról, hogy megtalálta azt a médiumot, akiért korábban imádkozott. Kelley ezután Dee rendszeres médiumává vált, egészen 1589-ig több száz szeánszot és imádságot tartottak. Kapcsolatuk nem indult zökkenőmentesen, később is Kelley nehéz természete és kifogásolható viselkedése kellemetlenségeket okozott: többször beleírt privát naplójába, áthúzta a számára kínos jeleneteket és olykor összetűzésbe került Deevel és annak családjával is.¹²⁴

IV. Mágikus és rituális eszközök

Kristálygömbök, pecsétek és asztalok – avagy a modern szeánsz előfutárai

A fennmaradt naplórészletekből képet kaphatunk, hogyan zajlott egy angyali szeánsz. Helyhez nem kötött tevékenység révén Angliában és európai útja során is több különböző helyszínen űzte. Mivel Dee mortlake-i háza igen zajos és zsúfolt volt – könyvtárát folyamatosan látogatták, asztrológiai konzultációkra jöttek – ezért egy elszigetelt, magán dolgozószobát alakított ki erre a célra, a már korábban említette „*Interna bibliothecát*”. Gyakran az angyali beszélgetések elején és végén elvonult oratóriumába, hogy isteni kegyelemért és útmutatásért imádkozzon.¹²⁵ Az sem volt ritka, hogy az alkalmak előtt böjtöltek – ezt főképp angyali utasításra tették.¹²⁶ Ebből következtethető, hogy a vallásosság szerves részét képezhette a mágia ezen fajtájának.

Ahogy arra Harkness is utal, az angyali szeánszok helye is lényeges volt, de a legnélkülözhetetlenebb kellékek a különböző spiritishta eszközök voltak.¹²⁷ Egyértelműen a legfontosabbaknak a kristálygömbök számítottak.

Ezeket a köveket természetfeletti erejűnek és származásúnak tartották. Isteni erejükkel a használóikra is hatottak, ezen felül biztosították az istenség színhelyét, egyfajta szent teret, melyben mikrokozmoszként láthatták a makrokozmoszt. Ebben jelenhettek meg az angyalok és lehetetlenné tették, hogy bármilyen gonosz szellem vagy romlandó dolog megszállja a helyet vagy a gömböt használó mágust. Dee több követ említ naplójában: a nagy kristálygömböt, amit rendszerint „*show stone*”-nak nevez¹²⁸. Sokszor említ egy keretben lévő követ – „*stone in the*

---

¹²³ Fenton. 27–31.

¹²⁴ Fenton. 25., 59.

¹²⁵ Harkness. 41.

¹²⁶ Fenton. 172. 186.

¹²⁷ Harkness 28–30

¹²⁸ Fenton. 21., 214.

frame” –, ez állítása szerint az első megszentelt köve volt¹²⁹. Feltűnik egy olyan is, amelyről Dee úgy vélte, hogy az angyalok adták neki, a mortlake-i oratórium ablakában hagyták.¹³⁰ Ennek jelenlegi kilétére nincs biztos utalás, azonban a korban egy ilyen személyes jelentőségű tárgyat valószínűleg a tulajdonosával együtt temethettek el. Azonban, ha ez nem így történt, létezik egy lehetségesnek mondott kő, amit azonosítani lehet ezzel.

Ez a személyes, kisméretű tárgy John Dee kristálya volt. (3. ábra)¹³¹ Tiszta csiszolású lila kvarc, amely láncra és gyűrűre van rögzítve. Dee azt állította, hogy a kristályt Uriel angyal adta neki 1582-ben, aki ezen felül megtanította neki és segítőjének, Edward Kelleynek, hogyan készítsék el a Bölcsek Kövét, ami minden alkimista végső célja volt.

3. ábra: John Dee kristálya

A kristályt Dee fia, Arthur Dee (1597–1651) örökölte tovább, aki Nicholas Culpepernek (1616–1654) ajándékozta májbetegségének gyógyításáért. Culpeper orvos és alkimista volt, aki később betegségek gyógyítására használta egészen 1651-ig, amikor azt állította, hogy egy démoni szellem bukkant elő belőle. A tárgyat 1936-ban vette fel gyűjteményébe a londoni

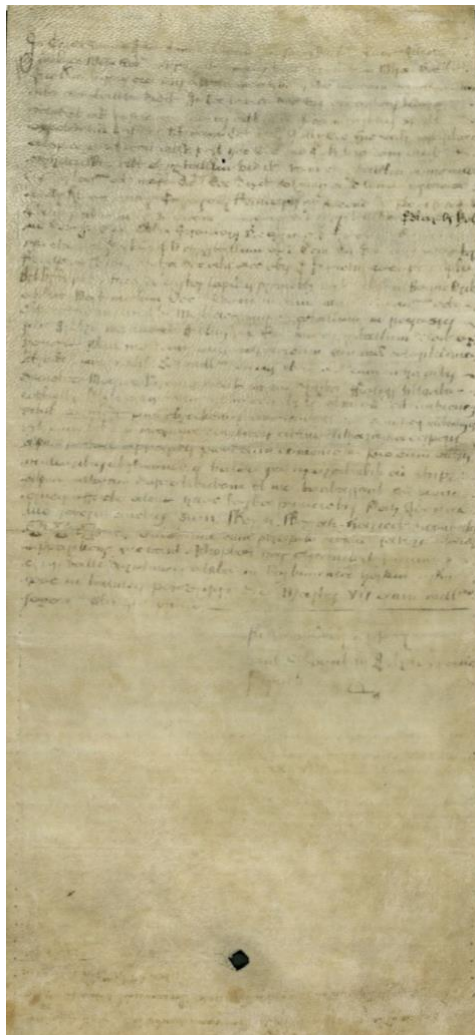
---

¹²⁹ Fenton 22., 28., 211.

¹³⁰ Fenton. 51.

¹³¹ Science Museum, London, Wellcome Images. 1584.

Wellcome Historical Medical Museum (ma Wellcome Trust). Nemcsak a tárgyat, hanem egy róla szóló nyilatkozatot is birtokol a múzeum (4. ábra)¹³². Ezt Nicholas Culpeper 1651. március 7-én írta, latin nyelven egy másik dokumentum hátoldalára. Ebben Culpeper leírja, hogyan került hozzá a kő, így hiteles bizonyítékkul szolgál származását illetően.¹³³

4. ábra: Nicholas Culpeper nyilatkozata, 1651. március 7.

Azonban nemcsak kristálygömböt használtak, hanem minden olyan fényes felületű tárgyat, melyben a révedés bekövetkezhetett. A londoni British Museum bemutatott, több mágikus tevékenységhez használt tárgyat is, amit Deenek tulajdonítanak. Ilyen például egy

¹³² Science Museum, London, Wellcome Images. 1651. márc. 7.

¹³³ Royal College of Physicians: The mystical objects of John Dee.

<https://www.rcplondon.ac.uk/news/mystical-objects-john-dee> (2022. 04. 10.)

hegyikristály gömb, egy varázslényekkel és nevekkel vésett viaszkorong –, de közülük az egyik legérdekesebb, egy teljes darab obszidián tükör (5. ábra).¹³⁴

5. ábra: John Dee obszidiántükre

Az angyalnaplók alapján ezt a tükört nem használták az angyali beszélgetésekben, a Doktor gyakran lapszéli vázlatokkal örököltette meg a kommunikációhoz használt eszközöket.¹³⁵ Az obszidián tükörről nem készült ilyen, s mivel közvetlen bizonyíték még nem került felszínre, nem biztos, hogy a tükör valóban Dee tulajdona lett volna.¹³⁶ A legfrissebb geológiai kutatások alátámasztották, hogy ez egy azték darab, melyet 1527 és 1530 között hozhattak Mexikóból Európába, a felfedező hajóutaknak köszönhetően. Anyaga fekete obszidián, azaz vulkáni üveg. Mind az elülső, mind a hátsó felület finoman csiszolt és erősen polírozott, nagyításnál sem láthatók lyukak.¹³⁷ A médiumi tevékenységek fontos eszköze volt és a jóslás egy külön ágához tartozik a tükörből való olvasás. Az azték papok a tükroket víziók

¹³⁴ British Museum Collection: John Dee's spirit mirror. <https://www.bl.uk/collection-items/john-dees-spirit-mirror>. Forrás: <https://arthistoryproject.com/artists/john-dee/obsidian-mirror/>

¹³⁵ MS Sloane 3188. f.8r.

¹³⁶ Harkness. 30.

¹³⁷ Stuart Campbell, Elizabeth Healey, Yaroslav Kuzmin, Michael D. Glascock: The mirror, the magus and more: reflections on John Dee's obsidian mirror. Cambridge University Press, 2021. 1551–1561.

előidézésére és próféciákra használták. Kapcsolatban álltak Fekete Tezcatlipokával, aki az azték teremtésmítoszban az obszidián kövek és a mágia istene. Nevét a navatl nyelvről úgy lehet fordítani, hogy „*Füstös tükör*”.¹³⁸

Ezek a szent és jelentős kövek megfelelő foglalatot érdemeltek. Minden angyali beszélgetés során a bemutatókövet a mágus egy nagy viaszpecsétre helyezte (6. ábra)¹³⁹. Dee viaszpecsét-használata a középkori és a kora újkori salamoni mágikus gyakorlatokhoz kapcsolódott, ahol különféle szimbólumokat, feliratokat és pecsétet alkalmaztak. Ilyenek láthatók Dee viaszpecsétjein is, melyek a „*Szent Asztalon*” feküdtek és angyali utasításra és leírásra készültek.

6. ábra: John Dee mágikus viaszpecsétje a Sigillum Dei ábrával

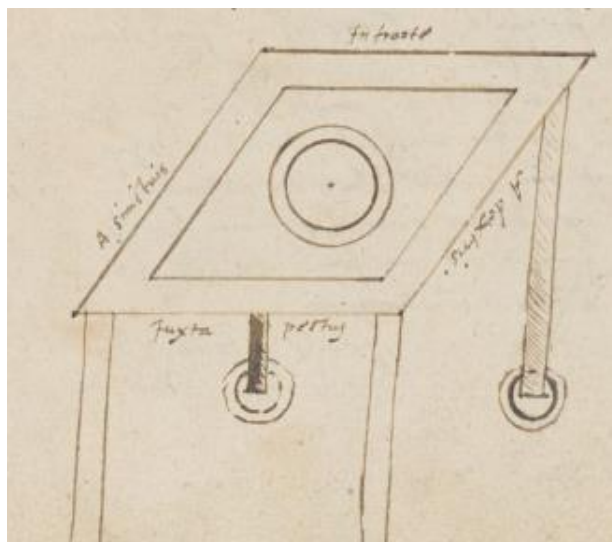
Bár korábban említettem, hogy lokalizációhoz nem volt kötött a tevékenység, mégis meg kellett teremteni egy olyan szakrális, tiszta helyet, ahol egy ilyen spirituális tevékenység, a hétköznapi világtól elkülönülve megtörténhetett.¹⁴⁰ Ennek az asztalnak a leírását Uriel angyal

¹³⁸ British Museum Collection: John Dee's spirit mirror. <https://www.bl.uk/collection-items/john-dees-spirit-mirror> (2022. 02. 15.), Britannica Encyclopedia: Tezcatlipoca. <https://www.britannica.com/topic/Tezcatlipoca> (2022. 02. 10.)

¹³⁹ Sigillum Dei viaszpecsét. <https://arthistoryproject.com/artists/john-dee/sigillum-dei-wax-disks> (2022. 02. 21.)

¹⁴⁰ Harkness. 32–34.

adta át, s az 1582. március 10-i bejegyzésben olvashatjuk. Megszabja méretét, formáját, hogy milyen anyagból készüljön és milyen szimbólumokkal, Énoki szavakkal, angyali nevekké díszítsék az asztallapot. A „*Sigillum Dei*”-nek, vagyis az isteni, szent pecsétnek is pontos kritériumokat szab: átmérője kilenc hüvelyk, vastagsága pedig egy és egy nyolcad hüvelyk volt, anyaga tiszta, szintelen viasz lehetett. Az asztal minden lábának a *Sigillum Dei*-nek kellett állnia, és az asztal közepére is kellett helyezni egyet (7. ábra) ¹⁴¹.

7. ábra: a „Szent Asztal” illusztrációja John Dee spirituális naplójában

A pecsét hátoldalára a metszéspontban kör alakú keresztet kell vésni, amelyet *AGLA* betűk vesznek körül. ¹⁴² A középkorban az *AGLA* Isten egyik neve volt, amelyet ördögűzésben, gyógyító mágiában és jóslásban használtak. ¹⁴³ Ezen kívül az angyalok utasítást adtak arra is, hogy helyezzen vörös selymet az asztallábak alá és az asztal tetejére is. Ezekkel együtt egészen oltárnak hatott az asztal – és nem mehetünk el a hasonlóság mellett, amit majd a viktoriánus korabeli médiumok idézőasztalával lehet párhuzamba vonni. Ezekre a tárgyakra azért volt szükség, mert kapocsként szolgáltak a fizikai-emberi és szellemi-isteni világ között.

Két világ között – Kristálynézők

Az utolsó nélkülözhetetlen összetevő egy sikeres angyali kommunikációhoz a „*screyer*”. Ennek a speciális angol terminusnak a jelentése jó, látó, aki valamilyen jó eszközzel, főképp kristálygömb segítségével megjósolja a jövőt. ¹⁴⁴ A múlt és jövő kutatásának – vagyis a

¹⁴¹ MS Sloane 3188. f.10.r

¹⁴² MS Sloane 3188. f.10.r

¹⁴³ Harkness. 37.

¹⁴⁴ Harkness. 17.

divinációnak kedvelt műfajai közé tartozott a nekromantia és angyalidézés is. A scryer egyfajta „összekötőnek” bizonyult a világok közti kommunikációban, azonban nem szabad a viktoriánus korban lévő médiumokkal egy kalap alá venni őket¹⁴⁵. A különbség, hogy míg a 16. században a szellemlények a médiumnak elmondták üzenetüket, ők pedig továbbították azt, addig a 19. századi médiumok „magukban engedték” a szellemeket és rajtuk keresztül, az ő fizikai testüket használva szólaltak meg. Erre remek példa, hogy a Doktor fő kommunikációs eszköze a kő volt, de akadt olyan eset, hogy kiáltó hangot hallottak anélkül, hogy bárki is kérdezett volna a kristálytól.¹⁴⁶ Általában azonban a kristálynéző belenézett a gömbbe, megszólította a megidézni kívánt szellemi lényt. Dee kérdéseket tett fel, az entitások pedig a kristálynézőn keresztül válaszoltak.¹⁴⁷ Időnként a szellemek megjelentek a kövön kívül is.¹⁴⁸

Mivel Dee nem volt képes e fajta műveletre, így asszisztenciát foglalkoztatott. Legalább négy kristálynézővel dolgozott együtt élete során: Barnabas Saul, Edward Kelly, saját fia, Arthur Dee és Bartholomew Hickman. Pontos feljegyzés nincs arról, hogy Dee mikor kezdett el kristálynézőket, szellemi médiumokat használni, de vannak utalások, amelyek azt mutatják, hogy már 1568-ban és valószínűleg korábban is foglalkozott valamilyen spirituális tevékenységgel.¹⁴⁹ 1579. június 22-i naplóbejegyzésében található az első álcázott utalás arra, hogy ekkor már foglalkozhatott mágiával. A bejegyzés egy görög sorral zárul, ami azt jelenti: „A kristálynézők végezték a munkájukat”.¹⁵⁰ Dee görög naplóbejegyzése – akárcsak a kor többi magánfeljegyzéseiben – a spiritualizmusra való erősen álcázott utalás. Ezáltal diszkréten tárja fel a modern kutatónak, kikkel folytathatott spiritizista tevékenységet, vagy ilyen témájú diskurzust. Bizonyosan ilyen volt Christopher Hatton, Leicester (Robert Dudley), Pembroke (Henry Herbert) és Northumberland (Henry Percy) grófja is. Dee később Sir Francis Walsinghamnek írt leveléből kiderül, hogy valószínűleg még ő, Erzsébet leggyakorlatiasabb politikusa is tudott azokról a spirituális tevékenységekről, amelyeket Dee űzött.¹⁵¹

V. Összegzés

Több oka is volt, amiért Dee kristálygömbök és médiumok segítségével információkat igyekezett nyerni az angyaloktól: az első és legfontosabb az isteni, intellektuális tudás

---

¹⁴⁵ Harkness. 17.

¹⁴⁶ Fenton. 63., 81.

¹⁴⁷ Fenton 28.

¹⁴⁸ Fenton 65., 87.

¹⁴⁹ Woolley. 146.

¹⁵⁰ Fenton. 5.

¹⁵¹ Woolley. 147–148.

megszerzése, a megvilágosodás. Valamint a lelki üdvösség erkölcsi elérésének ígérte, de kikérte véleményüket a politikáról, vallási jóslatokról (mint az apokalipszis eljövetele) és hétköznapi témákról is. Ami életét és hétköznapijait illeti, véleményem szerint a zavar állapota kizárható, Dee kiábrándulása vezethetett a realitástól való elfordulásig, hiszen sosem tudta elérni áhított célját: a teljes anyagi függetlenséget és tudományos elismerést. Jól dokumentált életútjából kiderült, hogy ennek lefolyása nem egyik napról a másikra következett be, összetett és többrétű folyamatok tevékenykedtek a felszín alatt.

Az, hogy füstös tükrök belsejében és angyaloktól remélte a válaszokat, hitét szilárdítja. Tette ezt egy olyan korban, amikor a vallási ellentétek kiújultak és az eretnokség tüze még tombolt. Mindenesetre bátor volt és vakmerő, hogy a mágus szerepét magára öltötte a kora újkorban, s kereste az egyetemes tudományt, a természetbe ágyazott prófétai jeleket, melyekkel válaszokkal szolgálhat a jövő generációjának.

Az asztrológia, a kabbala és az alkímia eltérő jelképrendszerrel dolgozik, azonban míg az asztrológia a planétákról beszél, a kabbala a szefirákról, addig az alkímia kémiai analógiát használ a tanítások leírására. Dee szerint az alkímia nem más, mint „the lord of all sciences and the end of all speculation”¹⁵², vagyis minden tudomány ura és minden spekuláció vége és hasznának nem a fémek, hanem a lélek, és a test tökéletesedését tartotta. Minden bizonnyal átlátta az alkímia allegóriáját. Tudományos és mágikus tevékenysége a korhoz képest talán elenyésző, számomra kiemelkedő gondolkodási szinkretizmusa. Személye egyesíti és jól példázza a korban jelen lévő és működő filozófiákat és gondolkodási mechanizmusokat. A természettudományban előrevetített egy olyan hozzáállást, ahol a hit mögötti bizonyosságot keresték, s okkal nevezhetjük őt Isaac Newton szellemi elődjének is. Ezen kívül angyali tevékenysége hatással volt a viktoriánus kori médiumozás és a 20. századi New Age mozgalmakra is.

Rájött, hogy a világ megértéséhez nem pusztán empirikus módszerek szükségesek, hanem egy választható út volt a mágia. Ami nem volt más, mint az ember képessége, hogy megértse az összefüggéseket. Minél jobban megértjük az univerzumot, annál erősebbé válik a varázslat: a mágia maga a technológia.

---

¹⁵² Woolley. 87.

VI. Kép- és táblázatjegyzék

1. *ábra*: Edward Kelley horoszkópja.

Forrás: *Ashmole, Elias*: Theatrum Chemicum Britannicum. J. Grismond. London, 1652. 479.

2. *ábra*: Edward Kelley és John Dee halottidéző szertartása

Forrás: *Ebenezer Silby*, A new and complete illustration of the celestial science of astrology. London, 1826. 1163.

<https://archive.org/details/newcompleteillus00sibluoft/page/n1162/mode/1up> (2022. 02. 05.)

3. *ábra*: John Dee kristálya

Forrás: Science Museum, London, Wellcome Images. 1584.

<https://collection.sciencemuseumgroup.org.uk/objects/co104490/john-dees-crystal-europe-1582-amulet> (2022. 05. 10.)

4. *ábra*: Nicholas Culpeper nyilatkozata, 1651. március 7.

Forrás: Science Museum, London, Wellcome Images.

<https://collection.sciencemuseumgroup.org.uk/objects/co104492/nicholas-culpepers-statement-about-john-dees-crystal-england-1651-1658-manuscript> (2022. 05. 11.)

5. *ábra*: John Dee obszidiántükre.

Forrás: *British Museum Collection*: John Dee's spirit mirror.

<https://www.bl.uk/collection-items/john-dees-spirit-mirror>,
<https://arthistoryproject.com/artists/john-dee/obsidian-mirror/> (2022. 02. 15.)

6. *ábra*: John Dee mágikus viaszpecsétje.

Forrás: <https://arthistoryproject.com/artists/john-dee/sigillum-dei-wax-disks> (2022. 02. 21.)

7. *ábra*: a „Szent Asztal” illusztrációja John Dee spirituális naplójában.

Forrás: London, British Library, MS Sloane 3188. f.10r.

VII. Bibliográfia

Agrippa, Heinrich Cornelius: De occulta Philosophia – Titkos Bölcsélet. ford.: Magyar László András. Holnap Kiadó. Budapest, 1990.

Ashmole, Elias: Theatrum Chemicum Britannicum. J. Grismond. London, 1652.

Aubrey, John: Brief Lives. Szerk: Andrew Clark. Clarendon Press. Oxford, 1898.

Biblia. Szent István Társulat. Budapest, 2020.

Blau, Joseph Leon: The Christian Interpretation of the Cabala in the Renaissance. Columbia University Press. New York, 1944.

Britannica Encyclopedia: Isaac Newton. <https://www.britannica.com/biography/Isaac-Newton> (2022. 05. 12.)

Britannica Encyclopedia: Johannes Reuchlin
<https://www.britannica.com/biography/Johannes-Reuchlin> (2022. 05. 01.)

Britannica Encyclopedia: Marsilio Ficino. <https://www.britannica.com/biography/Marsilio-Ficino> (2022. 04. 01.)

Britannica Encyclopedia: Queen Elizabeth I.
<https://www.britannica.com/biography/Elizabeth-I> (2022. 05. 12.)

Britannica Encyclopedia: Tezcatlipoca. <https://www.britannica.com/topic/Tezcatlipoca> (2022. 02. 10.)

Burckhardt, Titus: Alkímia – Világkép és szellemiség. Polaris. Budapest, 2021.

Cambridge University: A Brief History of the University – The 'New' University of the Sixteenth Century.
<https://web.archive.org/web/20120603110337/http://www.cam.ac.uk/univ/history/16c.html> (2022. 03. 21.)

Dee, John: Library Catalogue. Trinity College, Cambridge manuscript O.4.20

Dee, John: True faithful relation of what passed for many years between Dr. John Dee and some spirits. Meric Casaubon. London, 1659.

Fenton, Edward: The Diaries of John Dee. Day Books. Oxfordshire, 1998.

Fónagy Iván: A mágia és a titkos tudományok története. Bibliotheca. Budapest, 1943.

Gilgames. Tertia. Budapest, 2004. 72–74.

Halliwell, James Orchard: The Private Diary of Dr. John Dee and the Catalogue of his Library of Manuscripts. 1842.

Hamvas Béla: Tabula smaragdina, Mágia szútra. Medio Kiadó. Budapest, 1950.

Harkness, E. Deborah: John Dee's Conversations with Angels. Cabala, Alchemy, and the End of Nature. Cambridge University Press. New York, 1999.

Láng Benedek: Mágia A Középkorban. Typotex. Budapest, 2007.

Mead, G. R. S.: Corpus Hermeticum - Hermész Triszmegisztosz. Hermit Könyvkiadó. Miskolc, 2017.

Michael Wilding: A Biography of Edward Kelly, the English Alchemist and Associate of Dr. John Dee. In: 'Mystical Metal of Gold': Mystical Metal of Gold: Essays on Alchemy and Renaissance Culture. Szerk.: Stanton J. Linden. AMS Press, New York, 2007. 35-89. (Online változat: <https://www.academia.edu/41049495/> 1–83, itt: 2–3.)

MS Ashmole 1788. Bodlein Library, Oxford.

MS O.4.20. (1251), Trinity College, Cambridge.

MS Sloane 3188., British Library, London.

Nejeschleba, Tomas: Trithemius, Johannes. In: Sgarbi, M. (szerk.) Encyclopedia of Renaissance Philosophy. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-02848-4_570-1 (2022. 04. 10.)

Ókori lexikon. Szerk: Pecz Vilmos. Arcanum. Budapest, 2001.

Philobiblon Society: Bibliographical and Historical Miscellanies. 1. kötet. Charles Whittingham. London, 1854. 18:2–16.

Pomponio, Francesco: Nabû. In: Reallexikon der Assyriologie und vorderasiatischen Archäologie. Nab - Nuzi. 9. Berlin, 1998-2001. 16–24.

<https://publikationen.badw.de/de/025849083>

Pszeudo-Dionüsziosz Areopagitész: A mennyei hierarchiáról és Misztikus teológia. Ford. Erdő Péter. In Vidrányi Katalin szerk., Az isteni és az emberi természetéről. Budapest: Atlantisz 1994, II. kötet 213–265.

Royal College of Physicians: The mystical objects of John Dee.

<https://www.rcplondon.ac.uk/news/mystical-objects-john-dee> (2022. 04. 10.)

Scholem, Gershom: Major Trends In Jewish Mysticism. Schocken Books. New York, 1995.

Silby, Ebenezer: A new and complete illustration of the celestial science of astrology. London, 1826. pp. 1163.

Smith, Charlotte Fell: John Dee. Constable & Company. London, 1909.

Stanford Encyclopedia of Philosophy: Aristotle. <https://plato.stanford.edu/entries/aristotle/> (2022. 05. 11.)

Stanford Encyclopedia of Philosophy: Giovanni Pico della Mirandola
<https://plato.stanford.edu/entries/pico-della-mirandola/> (2022. 04. 11.)

Stanford Encyclopedia of Philosophy: Heinrich Cornelius Agrippa von Nettesheim.
<https://plato.stanford.edu/entries/agrippa-nettesheim/> (2022. 04. 10.)

Stanford Encyclopedia of Philosophy: Plato. <https://plato.stanford.edu/entries/plato/> (2022. 05. 11.)

Stanford Encyclopedia of Philosophy: Saint Thomas Aquinas.
<https://plato.stanford.edu/entries/aquinas/> (2022. 05. 12.)

Strype, John: Annals of the reformation and establishment of religion, and other various occurrences in the Church of England, during queen Elizabeth's happy reign. 2. kötet. 1. rész. Clarendon Press. Oxford, 1842.

Stuart Campbell, Elizabeth Healey, Yaroslav Kuzmin, Michael D. Glascock: The mirror, the magus and more: reflections on John Dee's obsidian mirror. Cambridge University Press, 2021.

Szentviktori Hugó: Didascalicon. In: Patrologia Latina 176, XV. 810.

Szőnyi György Endre: "Exaltatio" és hatalom – Keresztény mágia és okkult szimbolizmus egy angol mágus műveiben. JATEPress. Szeged, 1998.

Thomas, Keith: Religion and the Decline of Magic. Penguin Books. London, 1971.

Weever, John: Ancient Funeral Monuments. Thomas Harper. London, 1631.

Whitby, Christopher: John Dee's actions with Spirits. Garland Publishing. New York & London, 1988.

Woolley, Benjamin: The queen's conjuter: the science and magic of Dr. John Dee, adviser to Queen Elizabeth I. Henry Holt and Company. New York, 2001.

Yates, Frances: The Occult Philosophy in the Elizabethan Age. Taylor & Francis e-Library, 2004.